

UK PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**DĚJINY SMÍCHOVSKÉHO
AKCIONÁŘSKÉHO PIVOVARU**

(od jeho založení roku 1869 do roku 1894)

VERONIKA BLAHOVÁ

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Bohdan Zilyskyj

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a použila pouze těch zdrojů, které uvádím v bibliografii. U všech formulací, které nejsou mé vlastní, ale převzaté od jiných autorů, vyznačuji (např. uvozovkami) jejich rozsah a uvádím jejich zdroj. U převzatých myšlenek též uvádím jejich zdroj, i když se jedná o mé vlastní formulace. V případě obhájení práce s kladným výsledkem souhlasím s tím, aby moje práce byla uložena v knihovně a sloužila ve shodě s autorskými právy zájemcům o moji práci, protože jsem si vědoma, že tato práce byla vypracována jako součást mých povinností v rámci studijního programu, jehož dílčí výsledky jsou zároveň plněním badatelských cílů ústavu, fakulty a univerzity.

V Praze, dne 10.04.2006

Veronika Blahová /

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucímu své diplomové práce, panu PhDr. Bohdanu Zilynskému, za pomoc při shromažďování podkladů a za cenné připomínky, rady k obsahu práce a především velkou trpělivost.

Manželu Tomášovi a svým rodičům děkuji za morální podporu při studiu.

OBSAH

I. Úvod : Cíl práce.....	1
II. Stručný vývoj pivovarnictví v českých zemích se zvláštním zřetelem k situaci v Praze a okolí, prudký rozmach tohoto průmyslu v 1. polovině 19.století a jeho příčiny.....	3
II.1. Právo k výrobě piva.....	6
II.2. Daně spojené s vařením piva.....	7
II.3. Popis pivovaru z 1. poloviny 19. století.....	13
III. Kapitola II: Vývoj Smíchova jako průmyslového města s důrazem na situaci v druhé polovině 19. století. Předpoklady a podmínky pro založení akciového pivovaru na Smíchově.	
Cesta od první myšlenky k první várce.....	20
III.1. Vzhled a rychlý vývoj Smíchova v polovině 19. století.....	24
III.2. Založení akcionářského pivovaru na Smíchově.....	28
IV. Kapitola III: Vývoj pivovaru v prvních deseti letech, jeho změny a postupné rozšiřování. Návštěva císaře Františka Josefa I. vč Smíchovském pivovaru v roce 1880.....	32
IV.1. Návštěva císaře Františka Josefa I. v pivovaru.....	37
V. Kapitola IV: Události následujících deseti let od návštěvy císaře Františka Josefa I. v pivovaru, zahájení výroby Granátu, Jubilejní výstava zemská.....	40
V.1. Zahájení výroby Granátu.....	41
V.2. Jubilejní výstava zemská roku 1891.....	45
VI. Kapitola V: Události dalších let, vzhled pivovaru po pětadvaceti letech od jeho vzniku a celkové shrnutí jeho dosavadního vývoje.....	50
VI.1. Rozvoj pivovaru během pětadvaceti let jeho existence.....	56
VII. Závěr: Shrnutí výsledků výzkumu.....	64
VIII. Použité prameny.....	67
IX. Použitá literatura.....	68
X. Přílohy.....	71

I. Úvod

V polovině 19. století nastal v Čechách v průmyslové výrobě převratný rozvoj, kdy se kvapem zakládaly velké průmyslové závody a často se koncentrovaly do určité oblasti. Jednou z takových oblastí byl bezesporu i Smíchov. Během pětatřiceti let se z malého předměstí Prahy s 2 608 obyvateli stala prosperující průmyslová lokalita s více než třiceti tisíci obyvateli.¹ O její rozvoj se postaraly především Ringhofferovy továrny na stroje, Pražsko – Smíchovská továrna na kartouny a Akcionářský pivovar. Pouze poslední jmenovaný podnik zůstal na stejném místě a s totožnou výrobou až do dnešního dne. Také i mezi ostatními v té době zakládanými velkými pivovary je jedním z mála, které vyrábějí pivo i dnes a v Praze je posledním z velkých pivovarských podniků.

Tato jeho ojedinělost byla největší motivací k sepsání jeho nejstarších dějin a znázornění jeho prudkého rozmachu. Pro smíchovský pivovar bylo nepochybně nejdůležitějších prvních pětadvacet let jeho působení. V té době se na rozdíl od mnoha stejných závodů, tento ode všech značně podceňovaný podnik vyhoupl na přední místa ve výrobě piva nejen v Praze, ale v celých Čechách. V roce 1904 je už v Ottově slovníku naučném charakterizovan jak “ pivovar z největších u nás “. Tento vzestup, který podle vyjádření jednoho pamětníků založení pivovaru, Františka Hejtmánka, překvapil i samotné akcionáře, znamenal názornou ukázkou toho, že české pivo bylo fenoménem už v uvedené době a že moderní koncepce všech oblastí chodu výroby a silné kapitálové zázemí přineslo své ovoce. A v neposlední řadě byl vnímán jako český pivovar, produkuje české pivo. To ho zvyhodňovalo v hospodách, kde se scházely různé národní spolky a besedy.

Dalším motivem byl i fakt, že kromě jmenovaného Hejtmánka, který byl v době sepsání Paměti prvních pětadvaceti let ředitelem pivovaru, nikdo jiný jeho vývoj nepopsal. Hejtmánkovy Paměti byly výchozí základnou pro průzkum dějin pivovaru, druhou jsou Zápisky ze zasedání správní rady a Pamětní kniha pivovaru. Bohužel z těchto pramenů se do současné doby zachovalo v pivovaru pouze velmi málo, většina z nich zmizela při výměně vrcholového managementu, když se roku 1994 stal vlastnictvím britského řetězce Bass Brewers. I tyto zbývající prameny

¹ Přesněji 32 346 obyvatel měl Smíchov roku 1890.

ovšem nejsou v pivovaru řádně evidovány ani uloženy v archivu, ale prakticky volně dostupné většině zaměstnanců.

Hejtmánek, který býval zpočátku zapisovatelem na zasedáních správní rady, své Paměti v podstatě shrnul z nejdůležitějších bodů, které se na zasedáních v určitém roce projednávaly. Tomu odpovídá i fakt, že v obou pramenech se ke konkrétní události vyjadřuje naprosto shodnými větami. Paměti jsou ovšem velmi subjektivní, doplněné jeho vlastními názory a především to byl on, kdo vybíral které události stojí za zapsání do tištěných Pamětí. Hejtmánkova kniha je dělená na jednotlivé roky, následuje přehled výroby a organizace pivovaru.

Cílem práce je ukázat na konkrétním případě příznivé podmínky pro založení akciového průmyslového podniku a vylíčit jeho trvalé sepětí s průmyslovým předměstím Prahy, kde se rozvíjel. Hlavně ale sleduje počáteční vzestupný trend a po dílčí krizi v roce 1873 přímo raketový růst jak z pohledu silně subjektivně zaměřeného Hejtmánka tak i z ostatních pramenů, hlavně dobového tisku. Práce mapuje prvních pětadvacet let chodu podniku stejně jako Paměti. Toto období je názorným příkladem dalšího vývoje pivovaru, proto je pro ilustraci celkové rozvoje dostačující. Zároveň nabízí i možnost porovnat Paměti sepsané Hejtmánkem s dobovými písemnými prameny jako jsou Zápisky ze zasedání a Pamětní kniha.

V první kapitole práce přibližuje stručně vývoj pivovarnictví v českých zemích se zvláštním zřetelem na vývoj v Praze, ze kterého jasně vyplývá proč byl akcionářský pivovar na Smíchově založen právě roku 1869. Další kapitola se zabývá dějinami Smíchova jako průmyslového předměstí Prahy, jehož charakter pomáhal utvářet právě i pivovar. Pak následuje nástin vývoje s několika vytyčenými mezníky, doplněný o profily několika nejvýznačnějších osob, které se na růstu pivovaru podílely, v poslední kapitole. Jako doplnění je přiložen i stručný přehled o dnešním pivovaru a jeho výrobě, jak se prezentuje všem návštěvníkům.

Smíchovský pivovar tvoří jednu z dominant levého vltavského břehu a jeho vznik a počáteční vývoj proto jistě stojí za zmapování.

II. Kapitola I.

Stručný vývoj pivovarnictví v českých zemích se zvláštním zřetelem k situaci v Praze a okolí, prudký rozmach tohoto průmyslu v 1. polovině 19.století a jeho příčiny

Výroba kvašeného nápoje z obilného sladu, který byl později nazván pivem, začala pravděpodobně v Asii, kde se pily rozředěné odvary rozemletého obilí. Později, už v Evropě, bylo objeveno kvašení a nakonec i sušený slad.

Původně připravovaly pivo v každé domácnosti ženy. Postupovaly velmi primitivním způsobem a vycházely pouze z empirických poznatků, protože nevěděly vůbec nic ani o sladování ani o kvasinkách. Ženy pivo dochucovaly různými bylinkami, jako pelyňkem, šalvějí, skořicí, mátou peprnou nebo anýzem. Používal se i planě rostoucí chmel, ovšem řádné dochucování piva chmelem se obecně přisuzuje až Slovanům od 9. století.²

Řemeslná výroba sladu a piva v Čechách se rozvíjela od 12. století, kdy byla zakládána nová královská a poté šlechtická města, která dostávala řadu výhod. S rozvojem řemesel byla zakládána cechovní společenstva. Ta nejen reprezentovala sladovníky a pivovarníky v městské aglomeraci a posílila koncentraci výroby piva do společných měšťanských pivovarů, ale hlavně podepřela kvalitu tohoto výrobku. Cechy předepisovaly kdo a kolik piva smí vyrobit, kolik surovin se musí použít na várky nebo jaké budou ceny. Hlavně ale požadované vlastnosti nápoje u jednotlivých výrobců přísně kontrolovaly. Dbaly také na dokonalou čistotu v pivovarech. Všechny používané nádoby, které byly kromě kovové varní pánve dřevěné, se před použitím několikrát propařovaly. Na rozdíl od okolních států se cechy staraly i o výchovu odborníků a již ve středověku v Čechách směl pivo vařit pouze ten, kdo byl k tomu řádně vyučen.³

V Německu byl v této době nejznámější cech pivovarníků v Augsburgu, kde mohl vařit pivo každý právoplatný měšťan a tím se stal i členem v cechu. Později

² Kromě nápoje se z piva připravovaly i různé pokrmy, jako polévky nebo omáčky. Tuto sytící funkci mělo pivo zvláště v chudých rodinách až do poloviny 19. století.

³ Basařová, Cesty piva, Vesmír č. 82, 2003

se ve městech zřídil jeden popřípadě i více velkých pivovarů, ve kterých oprávnění měšťané popořadě vařili a následně vyrobené pivo sami čepovali nebo prodávali do výčepů. V Augsburgu dostali ve 12.století výčepníci dokonce přísné nařízení, jak mají čepovat. Židé neměli v Německu právo ani pivo vařit, ani je čepovat.

První zmínka o pivovarnictví v Českém království se nachází v nadační listině kolegiatního chrámu vyšehradského a určuje formu desátků, které se mají platit ze strany ustanovených pivovarníků, hlavně se jednalo o vyšehradské kanovníky Sobíka, Šešura a Častoně.⁴ Po této listině se začalo objevovat hodně zpráv, vztahujících se k výrobě piva, jako byly zprávy o sladu, chmelu, určení daní z piva a zprávy o vývozu. Povolení k vaření piva uděloval král a to jak královským městům, tak šlechtě, která je dále udělovala svým poddaným městům.

Pivovary do 14.století byly tedy ve vlastnictví královských měst nebo šlechty. Tito majitelé najímali sládky pro vaření piva. Společenská prestiž najímaných sládků a jejich finanční ohodnocení byly ale na tak nízké úrovni, že sládci velice často měnili místa a nezřídka se začali věnovat jinému řemeslu. Proto pivovary příliš neprosperovaly a začaly se sládkům pronajímat. Jednalo se hlavně o pivovary v královských městech, protože v pivovarech poddanských měst byly pro sládky příznivější podmínky. Výroba piva se skládala ze dvou hlavních částí, sladování a samotného vaření piva. Obě řemesla se od sebe odlišovala i pojmenováním svých představitelů, sladování se věnovali sladovníci (lat. brasearii) a vaření piva pivovarníci neboli sládci (lat. braseatores).⁵

Stejně tak sladovna i varna nemusely být pohromadě v jedné budově, i když tomu tak často bývalo. Kromě těchto dvou řemesel zabývajících se výrobou piva, existovali ještě dvorní sládkové⁶, jejichž úkolem bylo opatřit pivo pro královský dvůr. Tento úřad měl stejnou vážnost jako například královský stolník nebo podkoní.

Ve městech měl do 14.století právo vařit pivo každý příslušník městské obce, který o to požádal, i když se zabýval jiným řemeslem. Postupně se přestalo ve městech vařit v domácnostech a byly vystavěny větší pivovary. Městská rada

⁴ Bělohoubek , Pivovarnictví, str. 23

⁵ Všeobecný název „ pivovarství“ jako označení pro průmysl se začal používat až ve 2.polovině 19.století

⁶ Také nazýváni „ Královský číšník“

potom určila pořadí, kdo kdy bude vařit. Jen málo měšťanů bylo možné označit jako pivovarníky neboli sládky, na základě toho, že by se zabývali pouze výrobou piva.

Ve 14.století začaly vznikat v Českém království první pivovarnické cechy, které měly od městských konšelů potvrzené pravidla a řády (artikuly). První cech vznikl v roce 1407 v Praze. Před vznikem cechu platilo pouze už jmenované nařízení (v Praze z roku 1330), že pivo smí vařit jen měšťan. Při podrobné statistice bylo v Praze v letech 1348 – 1419 napočítáno 36 sládků, 287 sladovníků, 55 pivovarů a 86 sladoven.⁷

Ve 13. a 14. století se česká piva stala za hranicemi velmi známá a populární, především dobrou jakostí. Nejznámější bylo „staré pražské“⁸, ale proslulá byla i piva olomoucké, litoměřické a rakovnické.

Z výroby piva plynul měštům poměrně slušný příjem, proto si členové městské rady a přední měšťané udělovali právo na vaření piva. Do královských měst se pivo na nařízení panovníka i dováželo, konkrétně do Prahy piva svídnické a žitavské. Do poddaných měst se mohla piva dovážet jen se svolením šlechty a pro prodej dovezeného piva byly určeny zvláštní pivní sklepy, kde se prodávalo pod dozorem městské rady.

Celé 14. století znamenalo pro rozvoj českého pivovarnictví významný posun, české pivo se stalo v Evropě symbolem dobrého a kvalitního nápoje, byly založeny první pivovarské cechy a vydána první pravidla pro vaření piva. Zároveň byla vydána i nařízení ohledně chodu hospod, nejstarší vydali konšelé Starého Města pražského roku 1335. V nařízení určují, že hostinský nesmí dále nalévat a pokud možno má návštěvníky přímo vyhnat po třetím znamení rychtářova zvonu.⁹ Stejně tak se nesměly v hostincích hrát hazardní hry, například kostky, čepovat pivo pod míru a nalévat „špatné“ pivo, tedy zkažené, teplé nebo naředěné. Konšelé, většinou i s rychtářem, konali časté večerní, případně noční, obchůzky místních výčepů, aby mohli poměry osobně zkontrolovat.

⁷ Bělohoubek, Pivovarnictví, převzato z V.V.Tomka (Dějepis města Prahy), ale Bělohoubek s odvoláním na ostatní odborníky pochybuje o udaných počtech, odhaduje, že skutečný počet byl patrně vyšší.

⁸ Antiqua Pragensis cerevisia

⁹ Rychtářův zvon – campana judicis, Bělohoubek, Pivovarnictví, str. 30

II.1. Právo k výrobě piva

Ve 14. století, jak už bylo uvedeno, existoval už princip právovárečnictví, které dostali měšťané výsadou od krále Václava II jako tzv. obvodové právo.¹⁰ To určuje, že provozování některých živností uvnitř města, jako právě pivovarnictví, přísluší pouze jeho právoplatným měšťanům. Stejně právo dostali posléze i výčepníci, například malostranští měšťané roku 1330, staroměstští roku 1338 a novoměstští roku 1383. K obvodovému právu se vázalo i právo mílové (ve 13. století ho dostala města Opava a Hodonín), které určuje, že na míli od daného města se nesmí pivo ani vařit ani čepovat (existovaly i výjimky, například Rudolf Habsburský povolil šlechtě ve Znojmě a Přerově vařit pivo pro vlastní potřebu). S tímto právem samozřejmě nesouhlasila šlechta, která do té doby dovážela k čepování ve městech pivo ze sobě poddaných pivovarů. O rozsahu oprávnění obvodového práva se vedly dlouhé spory, které se vyřešily až Svatováclavskou smlouvou z roku 1517, kde bylo ustanoveno, že šlechta smí dovážet pivo do měst i ho prodávat, musela však respektovat zákaz dovozu a prodeje při výročních trzích ve městech.

Toto rozhodnutí bylo zahrnuto i do Obnoveného zřízení zemského z roku 1627. Svatováclavská smlouva byla v platnosti až do roku 1705, kdy byla zrušena dvorními dekrety císaře Josefa I. (z let 1705 a 1706), kde je ustanoveno, že šlechta nesmí vůbec dovážet pivo do královských měst. Usnesení, které vyvolalo vlnu protestů ze strany šlechty, bylo zmírněno dvorním dekretem z roku 1708, kde se povoluje šlechtě do královských měst dovoz piva pouze pro vlastní potřebu. ¹¹ Bylo přesně určeno kolik kdo smí dovézt, například arcibiskup měl povoleno si ročně dovézt 200 sudů. I přes tyto omezení a přísné pokuty dovážela šlechta stále více piva ze sobě poddaných pivovarů.

Je ovšem překvapující, že tento „ černý“ dovoz podporovali například v Praze i měšťané, hlavně proto, že kvalita většiny městských piv byla na velice nízké úrovni.

Tyto zákazy byly zrušeny až dvorními dekrety z 28.01.1788, na jejichž základě

¹⁰ Chodounský , Příspěvek k dějinám českého pivovarnictví, str. 57

¹¹ Bernat, Statistika pivovarství v království českém, str. 36

si mohl každý hostinský svobodně vybrat pivovar, dokonce i venkovský, ze kterého chce pivo odebírat.

Zákon vedl k postupnému zániku městských pivovarů, protože hostinští dali většinou přednost venkovskému kvalitnějšímu a levnějšímu pivu. Důvod, proč byla piva z venkovských pivovarů kvalitnější, je zřejmý. K vaření piva je zapotřebí tří hlavních surovin – sladu (ječmenného, ve středověku i pšeničného), chmele a vody. Všechny tyto suroviny jsou v lepší kvalitě k dispozici venkovským pivovarům, takže ušetří a mohou se várce plně věnovat. Ve městech, jako je Praha, se chmel i slad musely draze kupovat. Trhy se v Praze konaly dvakrát týdně (v úterý a v pátek) v dopoledních hodinách na Koňském trhu u sochy svatého Václava. Vždy v osm hodin zřízenec městského tržního úřadu vztyčil praporec a trh mohl začít. Sládcí se účastnili většinou osobně, kdo zakoupil povoz obilí, dal rolníkovi kupní lístek a ten dovezl povoz až na místo určení, kde teprve dostal zaplacen.¹² Chmele se používalo jen malé množství, více se začalo chmelit až po přechodu na vrchní kvašení ve 2. polovině 19.století. Pivovary měly zpravidla stálé dodavatele chmelu, kteří objížděli pivovary, města i statky disponovaly vlastním chmelem.

II.2. Daně spojené s vařením piva

Vyrobené pivo, pokud nebylo vařené v domácnosti, se zdaňovalo odjakživa. Šlechta propůjčovala poddaným městům za poplatek právo k vaření piva a zároveň od nich vybírala poplatek z každé várky.

Města platila královskému číšníkovi, který také uděloval právo povolovat zřizování hostinců.

Kromě toho se králi odvádělo při příležitosti svatby jeho dcery nebo jiné slavnostní události tzv. posudné, což byl poplatek z každého vypitého sudu. O toto právo musel sice panovník oficiálně požádat sněm, ten mu ale vždy vyhověl.

Pražští pivovarníci museli kromě uvedených poplatků platit ještě ungelt z prodeje¹³. Začátkem 14.století činil ungelt 1 groš za sud piva, ale už roku 1329 byl tento poplatek zrušen. Zůstal pouze ungelt z prodeje vína, jehož výnos sloužil

¹² Hejtmánek, Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách, str. 18

¹³ Poplatek nazvaný „ungelt“ se platil z prodeje vína, piva, chmele, medu, ale i sukna a soli

ke zvelebení města.¹⁴

Zemským sněmem byla roku 1534 ustanovena daň z piva, která se dělí na daň ze sladu (tu platil každý prodejce a výčepní) a z čistého piva, která byla určena jen pro pivovarníky.

Daň ze sladu byla zrušena roku 1546 a šest let poté byl zrušen i rozdíl ve zdaňování piva vyrobeného z ječmene a z pšenice.¹⁵ Roku 1567 vydal císař Maxmilián II. Instrukce o pivní dani, kde ustanovuje rozdělení země v berní okresy. Každá zamýšlená várka musela být předem ohlášena.

Po bitvě na Bílé Hoře byla roku 1627 Obnoveným zřízením zemským zavedena daň 1 zlatý za sud vyrobeného piva. Tato daň byla nazvána „akcís“ a později přejmenována na německý „Tätz“. Postupně se ale v Čechách ujalo označení „tác“, které dani z piva vydrželo až do 1. poloviny 19. století. Roku 1645 byla k dosavadnímu tácu zavedena přírážka 45 krejcarů. Daň se pak beze změn platila dalších 120 let.¹⁶

Tranksteuer Patent v roce 1775 zavedl daň v hodnotě 3 zlatých za sud piva¹⁷. Každý jedenáctý sud ovšem zůstal nezdaněný, protože sloužil k dolévání piva, které vykvasilo.¹⁸ Dále se nezdaňoval každý dvanáctý sud, který byl určen pro konzumaci v pivovaru. Po odečtení těchto sudů vychází daň na 2 ½ zlatých za sud. Daňové nařízení bylo velice často kontrolováno a při přestupku přísně trestáno. Při oznámení várky dostal sládek od příslušného úřadu potvrzení, nazvané Bolleta.¹⁹ Tresty za neoznámenou várku se určovaly podle míry provinění od konfiskace uvařeného piva, přes peněžitou pokutu až po uvěznění sládky.

Obsah sudů musel být přesně vyměřen, jedno vědro nesmělo mít víc jak 42 ½ vídeňského mázu (= 57,2 litru), dvě vědra činila jeden půlsud (=85 mázů) a čtyři vědra dělala jeden sud, který musel mít maximálně 170 mázů (=229 litrů). Sudy o velikosti větší, než byla povolena, byly rozbíjeny. Na dně sudu musel být vypálen znak, nazvaný orlíček, který byl dokladem schválené velikosti sudů. Tyto míry z roku 1764 byly znovu potvrzeny roku 1805 a platily až do zavedené

¹⁴ Bělohoubek, Pivovarnictví, str. 29

¹⁵ Bernat, Statistika pivovarství v Království českém, str. 75

¹⁶ Hejtmánek, Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách, str. 40

¹⁷ Český Patent na daň z nápojů

¹⁸ Tento 11. sud byl všeobecně nazýván „bába“

¹⁹ Bolletta – příloha č.1

nového měrného systému.

Roku 1776 byla dvorním dekretem z 27. prosince určena i cena, za kterou se pivo mohlo prodávat. Cena se musela řídit cenou ječmene a dříví, takže za jeden sud se muselo požadovat od 10 zlatých a 40 krejcarů do 12 zlatých.

V Praze se kromě uvedených platily i jiné daně, jako mimořádná daň nápojová za 100 zlatých, vojenské příbytečné za 7,06 zlatých, ták za 35,39 zlatých a pražské městské mýto za 6 zlatých. Ročně pivovarské daně činily v Praze 26 911,05 zlatých.²⁰

Velké daňové zatížení vedlo k postupným zánikům pivovarů až do roku 1827, kdy bylo dekretem dvorní kanceláře povoleno zřízení nových pivovarů. Dále bylo dovoleno stavět nové varné pánve, zrušeno omezení počtu pánví na jeden pivovar a povoleno spojení pivovarnictví s vinopalstvím a výčepnictvím. Každý pivovar ovšem musel vařit stejné množství piva, na každé čtvrtletí bylo povoleno 15 ½ várky (40 sudů), na konci třetího čtvrtletí se konala schůze a když bylo zapotřebí, rozdělily se nové várky.²¹ Kdo nedodržel počet várek, musel podle dvorního dekretu poškozeným vynahradit ztrátu. Pivovary se ale musely přizpůsobit potřebě, například při velkém hladu roku 1811 dostaly nařízeno vyrobit dostatečné množství piva pro potřeby obyvatel Prahy.

V roce 1829 byla zavedena všeobecná potravní daň 45 krejcarů za jedno dolnorakouské vědro (56 3/5 litru), která byla změněna nařízením v roce 1833, kdy bylo 5 % každé várky osvobozeno od daně.²² Za jednotku pro výměr daně bylo určeno množství uvařené mladiny.

Každá zamýšlená várka se musela předem ohlásit a následně byla zdaněna. Síla neboli stupňovitost mladiny nebyla pro stanovení daně podstatná, takže sládcí většinou vařili pivo silnější a následně ho rozředili. Kromě toho se využívala i nepřesná míra sudů a také se vařilo poměrně hodně várek načerno, čili nezdaněných. Tyto várky probíhaly hlavně v noci nebo ihned po ohlášených várkách. Na kontrolu várek byla stanovena finanční stráž neboli „Bestellter“, která měla na starosti určitý okruh pivovarů.

Finanční stráž byla placena od státu a její výdělků nebyly nejvyšší, v roce 1867

²⁰ Kromě výše uvedených daní musely pivovary platit i daně jako pozemková, domovní nebo z výdělků

²¹ Chodounský, Příspěvek k dějinám českého pivovarnictví, str. 66

²² Statistika zaplacených daní a výroby - příloha č.2

pobíral respicient finanční stráže denně 77 krejcarů, dozorce 47 krejcarů a komisař první třídy bral ročně 630 zlatých. Proto se v účetních záznamech mnohých pivovarů začaly objevovat poznámky o úplatcích finanční stráži za to, že nedbala černých várek. Tyto úplatky byly mnohdy vyšší než plat finanční stráže, proto komisaři pravidelně jednou měsíčně objížděli pivovary ve svém okrese a posbírali své „aprovísace“.²³ Stát po krátké době zavedl „létací komise“, které prováděly náhodné kontroly určitých okresů, většinou po udání.

V tomto směru ale panovala mezi pivovary rozsáhlá spolupráce, při návštěvě létací komise v okrese si okamžitě předaly informace, tzv. „echo“. Úkryty načerno uvařeného piva tvořily většinou kůlny, maštale nebo pivo schovávali přímo v hostincích. Ztráty na daních začaly být značně vysoké, proto stát zavedl odměňování podílem z pokuty, tzv. „Ergreifersantheil“, pro udavače. Sládcí byli trestáni přísnými předpisy a nařízeními, dokonce se stanovilo používání výstavních rejstříků, kam museli zapisovat příjem i výdej sudů s jejich čísly i měsíční výkaz bollet. Zároveň se kontrolovalo množství surovin připravených k várce a pravidelně se konaly prohlídky hostinců.

Stejně jako daň piva se v této době platila i daň z vody, které se v pivovaru spotřebuje velké množství. Vodní daň byla stanovena na 410 zlatých za právo k odebírání a 60 zlatých samotná vodní daň. Kromě vody se muselo platit i za odběr ledu, obce většinou pronajímaly led na místní řece, ale o tomto poplatku se vedly dlouhé spory, až byl roku 1793 zrušen.²⁴

Od roku 1850 se zavedl výpočet daně podle kubického obsahu mladiny na stokách, ale převážně v českých zemích se zvedla vlna protestů. Žádosti o změnu ve způsobu vybírání daně, ve kterých byla hlavním argumentem nepřesnost při vaření piva s rozdílnou stupňovitostí, se podávaly celkem pravidelně v letech 1845 až 1849, ale vesměs neuspěly.

Teprve 15.prosince 1852 byla zavedena daň podle stupňovitosti uvařené mladiny. Stupňovitost se měřila nově vynalezeným Ballingovým cukroměrem.²⁵ Mladina musela být pouze 12° (případně 11°), teprve od roku 1857 bylo povoleno vaření 9° mladiny.

²³ Hejtmánek , Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách z 19.století, str. 33

²⁴ Opět zaveden roku 1854

²⁵ Karel Balling – příloha č. 3

Stále ale trval boj sládků proti výši daně. Pražský sládek z pivovarského domu U Virlů, J.M. Schary, poslal v lednu roku 1867 protest obchodní komoře, kde argumentuje tím, že v Rakousku se platí nejvyšší daně z piva z celé Evropy a Severní Ameriky. Žádá o zavedení daně ze sladu, která se vybírala v Prusku. S tím nesouhlasily vídeňské pivovary, které požadovaly daň z množství hotového výrobku, která platila v Americe.

V červnu stejného roku podali pražští sládkové Schary, František Wanka a Ferdinand Urban další žádost, tentokrát opatřenou 400 podpisy. Požadují zavedení daně ze sladu, snížení daně z vaření piva na míru, jaká je určena v Prusku a v Sasku, určení kontrol pivovarů stejným způsobem jaký je v Prusku a předání případných defraudací řádným soudům. Dále žádali o reorganizaci dosavadní finanční stráže.

Žádosti byly vyslyšeny až roku 1869, kdy byla usnesením z 25.dubna zavedena daň v hodnotě 10 krejcarů (8 krejcarů řádné daně a 2 krejcarý přirážky) z každého sacharometrického stupně a za každé dolnorakouské vědro uvařené mladiny. Při vývozu piva za hranice se platila vývozní daň 44 $\frac{4}{10}$ krejcaru za každé dolnorakouské vědro.

Každá várka se musela předem ohlásit včetně zamýšleného množství a várky byly pravidelně kontrolovány. Zjištěný jeden sacharometrický stupeň uvařené mladiny nad ohlášený počet se netrestal, ale musel se doplatit. Při ohlašování várky, kdy mladina měla mít více než 20°, se vyžadovalo povolení od příslušného okresního finančního ředitelství. Vařit pivo s méně než 9° uvařené mladiny bylo přísně zakázáno stejně jako zředit ohlášenou mladinu.

Daň z piva byla pivovarům odpuštěna, pokud byla celá várka zkažená, ale pouze za podmínky, že se zkazila před kvašením. Z piva zkaženého kvašením se musela odvádět běžná daň. Rovněž se nemuselo platit, když se várka předem odhlásila nebo když bylo pivo určeno pro vývoz za hranice. Vyvážet se musela nejméně dvě dolnorakouská vědra s minimálně 2 $\frac{1}{2}$ stupni mladiny a pivo muselo být „k lidskému požitku způsobilé“.²⁶

Zavedení nového měrného a váhového systému od 1.ledna 1876 upravilo i

²⁶ Bernat, Statistika pivovarství v Království českém, str.42

zdaňování piva.²⁷ Daň za každý hektolitr a každý sacharometrický stupeň byla stanovena na 16,7 krejcarů. Při vývozu piva se platilo 1 zlatý a 50 krejcarů za hektolitr. Opět se nesměla vyvážet piva se stupňovitostí pod $2 \frac{1}{2}^\circ$ a vyvezené množství muselo být větší než jeden hektolitr.

Po zavedení nového měrného systému musely být v pivovarech dosavadní měrné chladicí stoky oceňovány na hektolitry .

Ve městech byla navíc k obecné dani připočítána přírážka, která ve Vídni činila 1 zlatý a 68 krejcarů za hektolitr a v ostatních městech včetně Prahy 7 krejcarů za každý hektolitr a každý sacharometrický stupeň mladiny. Od 1.července roku 1875 byla stanovena i náhrada, kterou města platila při vývozu piva ven. Ve Vídni se platil 1 zlatý a 47 krejcarů za hektolitr, v dalších městech Rakouska-Uherska jako Praha, Brno, Linz, Ljubljana nebo Graz se platilo 74 krejcarů za každý hektolitr. Systém zdaňování piva v Rakousko – Uhersku se lišil od systémů v ostatních zemích.

V Anglii se danilo pivo podle množství suroviny, konkrétně podle objemu máčeného ječmene. V Americe bylo měřítkem daně množství uvařeného piva a v Prusku se danilo na základě spotřeby nesešrotovaného sladu. Poslední ze zemí proslulých pivovarnictvím byla Belgie, kde byla základem daně z piva velikost neboli prostorový obsah určitých pivovarských nádob, podle kterých byla tato daň pojmenována „ kád'ová“.

Na přepravu piva se mohly používat pouze sudy o objemu 25, 50, 100 a 200 litrů, které nesměly mít větší odchylku ve skutečném obsahu než 3%. To znamená, že padesátilitrový sud musel mít obsah od 48,5 do 51,5 litru. Sudy byly měřeny přístrojem nazvaným Meßstab, který ale neměl velkou přesnost. Cejchování sudů bylo ustanoveno už od roku 1872, sudy se značily již vysmolené a na jejich dno byl vypálen obsah. Sudy, u kterých byla zjištěna větší odchylka, než uvedená tři procenta, se nesměly cejchovat a musely být zničeny. Dosud používané jedno až dvou věderní sudy se mohly používat nadále, ale musely být také označené. Úřední cejchovní známka byla platná jeden rok, ovšem po každé správce se sud musel nechat znovu označit.

Přes změny z roku 1876 nezavládla mezi pivovarníky spokojenost s výměrou

²⁷ Nový měrný a váhový systém – příloha č. 4

daně a také nepřestaly problémy při kontrolách. Roku 1883 proto profesor Bělohoubek navrhl pro měření mladiny cylindrickou odměrnou nádobu, která se umístí mezi varný kotel a chladicí stoky. Zkouška měření proběhla úspěšně v Praze v hostinci U Hermanů, ale říšský ministr financí Dunajewski podal v dubnu 1883 k žádosti zamítavé stanovisko.

Pivovary ale dále podávaly návrhy na zlepšení zdaňovacího systému, roku 1896 navrhl sládek Spurný z Vysočanského pivovaru spojení varného kotle se zevní rourou, kdy by se mladina měřila v hektolitrech. Následně uveřejnil inženýr ze Škody Plzeň, Quido Pilz, návrh na počítání celé výroby piva podle hektolitrových stupňů. Podobný návrh, nazvaný systém Erhard – Schau, byl podán i ve Vídni a v červenci roku 1899 byla císařským nařízením ohlášena změna zákona o dani z piva a zaveden systém Erhard – Schau. Daň činila 34 haléřů za jeden hektolitr dvanáctistupňové mladiny, tím byly vyřešeny spory z posledních dvaceti let a zavládla oboustranná spokojenost. Přípravu dalších změn v daňovém systému přerušila 1.světová válka.

V roce 1788 bylo v Praze 89 právovárečných domů, zatímco začátkem 18.století jich bylo 164. Koncem 18. století jejich počet klesl na 60 a sestup pokračoval. Napomohlo tomu i válečná léta roků 1805, 1809 a 1813, kdy vojska táhnoucí Prahou se mohla zdarma stravovat v místních pivovarech. V Praze roku 1828 zůstalo už pouze 51 pivovarů a do roku 1850 počet poklesl na 40. Kromě nedostatečného odbytu bylo důvodem zániku pivovarů i veliké daňové zatížení. Od roku 1829 platila navíc vázanost hostinců na určitý pivovar, ze kterého jediného mohly pivo odebírat. Toto nařízení bylo zrušeno až roku 1848.

II.3. Popis pivovaru z 1.poloviny 19.století

Pivovar začátkem století tvořila pouze jedna jednopatrová budova, ve které byla umístěna kompletně celá výroba včetně sládkova bytu. V přízemí se nalézala sladovací humna, což je rozlehlá místnost, ve které se suší slad, proto bylo přízemí pivovaru vždy celou dobu v zimě vytápěno. Varna, nazývaná také „srdce pivovaru“ byla nevlídná vysoká místnost bez oken, až do krovu otevřená, kde bylo tím pádem velice málo světla. V té době se ovšem vařilo pouze ve vybrané

dny v měsíci, před várkou se tam také požahovaly sudy.²⁸ Varní kotel byl měděný a nekrytý, kád', ve které se mísí slad s vodou byla většinou z borového dřeva a také nekrytá.²⁹

Po povaření sladového roztoku s chmelem se mladina přepouštěla přes chladicí stoky do místnosti zvané spilka, kde probíhalo kvašení. Proto byly spilky umístěny přímo u varny. Pivo se přemísťovalo ručně, požívaly se maximálně dvacetilitrové naběráky. První čerpadla se začala objevovat až v polovině století, ze začátku převážně ve Vídni. Při kvašení se uvolňuje kromě kyslíčnicku uhličitého i teplo a proto se musely spilky ochlazovat. Na začátku století se ochlazování pivo dělalo velice jednoduše, nad kádí bylo zavěšené prkno, se kterým musel určený pracovník celou noc houpat a tím odstraňoval páru. První chladicí stroje byly zavedeny až v padesátých letech 19. století, což byly nádoby s ledem umístěné v rourách, kudy protékalo pivo. Kvašení trvalo průměrně 12 hodin, na konci kvašení se kádě dolévaly vodou.

Vykvašené mladé pivo se na zrání umísťovalo do pivovarských sklepů, které jako jediné stávaly i ve větší vzdálenosti od pivovaru. Muselo to být příhodné místo, protože ve sklepech bylo nutné udržovat nízkou teplotu, takže většinou se nacházely pod budovou pivovaru, ale mohly být i v blízkém kopci.

V prvním patře pivovaru byl byt sládků, ostatní zaměstnanci, kterých ostatně nebylo nikdy mnoho, byli ubytováni v místnosti nazvané hvozd, kde se také přes den pracovalo na sudech nebo sladových lískách. Pokud bylo zaměstnanců více, měl pivovar ještě zřízenou šalandu, úzkou místnost bez oken, která sloužila pouze na přespání.

Trochu jinak vypadaly pivovary ve městech, například v Praze existovaly kromě pivovarů také nákladnické domy, které neměly varnu a musely si jí v pivovarech pronajímat. Zbytek výroby jako kvašení nebo zrání piva už probíhal opět v nákladnických domech.³⁰

Klasické pivovary z první poloviny 19. století byly vystavěné na várku dvaceti sudů, malé pivovary dokázaly uvařit v jedné várce pouze deset sudů. Vařilo se zpravidla jednou týdně a čas k várkám byl pravidelně vyměřen. V pondělí se

²⁸ Požahování = vytírání sudů smolou, aby nepropouštěly tekutinu

²⁹ Stručný popis výroby piva – příloha č. 5

³⁰ V Praze bylo v této době přes 50 sládků a nákladníků

semlel slad, mletí probíhalo v nejbližším mlýně, kam se vždy přivezla tzv. „mlečka“ neboli soudek určený právě ke konzumaci ve mlýně. Na jeden sud (2 ¼ hl) bylo zapotřebí 45 kg rozemletého sladu. V úterý proběhla várka, ve středu se pivo přepustilo na kvašení, ve čtvrtek se pivovar uklízel a hlídalo se kvašení, v pátek se posbíraly kvasnice a o víkendu už se plnily sudy v pivovarských sklepech a začínalo zrání. Na vaření se najímali tzv. pomahači a mimoto se každé várky účastnil sládek osobně. Kromě pomahačů pivovar zaměstnával i vodáky, kteří měli za úkol zásobovat pivovar vodou a mimoto rozváželi vyrobené pivo do okolních hostinců. Už v této době se pivo začalo kromě stáčení do sudů plnit i do lahví.

Odbyt piva do hostinců byl stejný téměř po celý rok. V blízkosti pivovarů se většinou nalézaly vinopalny, ve kterých se zpracovávaly zbytky z pivovarů jako kaly nebo výplachy varných kádí. Také se tam vařila kořalka z brambor, kterou posléze pivovar prodával. Suroviny nutné na výrobu piva si samostatný sládek nájemce opatroval podle ceny a kvality.

V pivovarech poddanských měst měl sládek povinnost odebírat suroviny ze šlechtických dvorů. Šlechta dbala na výrobu dobrého piva, proto bývaly dodávané suroviny v nejvyšší kvalitě. Nejtěžší situaci měl městský sládek, který musel přijmout městský ječmen, většinou špatné kvality.

Přítom ječmennému sladu byla v českých zemích věnována veliká pozornost, dokonce i v Německu se začalo šířit české heslo: „Domoč, dosuš a dovař!“, které charakterizovalo pracovní postup při výrobě sladu z ječmene. Použitý ječmenný slad, nazvaný mláto se po ukončení várky používal jako krmivo pro pivovarský dobytek. Kromě mláta se využívaly i další zbytky z várky jako kaly nebo kvasnice, které se prodávaly a sládkovi z nich plynul poměrně slušný příjem.

Prodej kvasnic měla na starosti sládkova žena a často donutila sládkova vařit i když nebyla potřeba, aby měla dostatek kvasnic. Kvasnice, které zůstaly po tehdy používaném svrchním kvašení, byly bílé a nebyly hořké jako po spodním kvašení. Měly velký odbyt, protože jídla se připravovala hlavně z mouky a jiné kvasnice neexistovaly. Proto v době po várce pivovary pravidelně navštěvovaly tzv. kvasničkářky, které kvasnice kupovaly a roznášely po okolí.³¹

³¹ Informace o svrchním kvašení od vrchního sládky Pivovarů Staropramen, Milana Jeřábka

Život v pivovarech měl rodinný a velice zbožný charakter. Každá práce začínala heslem „ S Pánem Bohem“ a když sladovník při výrobě sladu přehazoval hromady, nezapomněl nejdřív udělat znamení kříže.³² V každé místnosti pivovaru byl nějaký znak křesťanství. Při samotném vaření se pak zpívaly náboženské písně a věřilo se, že změny piva při vaření a posléze při kvašení jsou způsobeny vyšší mocí. Tento názor ostatně přetrval až do osmdesátých let 19. století, kdy Karel Balling uveřejnil publikaci Kvasná chemie, ve které zdůvodnil všechny chemické procesy při výrobě piva.³³

O nedělích a svátcích muselo osazenstvo pivovaru povinně do kostela. Vánoce trávili společně, sladovníci dostávali vždy od sládka dary. Na Nový rok měli sladovníci jedinečnou příležitost k získání finanční odměny, takzvané koledování, kdy obcházeli nejen svého sládka, ale i okolní mlynáře, hostinské a jiné měšťany.

Znak pivovarnictví tvořilo původně mřížové varní mísidlo s naběračkami, po splnutí se sladovnictvím na znak přibyla lopata a hřeblo na slad.³⁴

Hodně pivovarů mělo přímo v budově také výčep piva, protože v letech 1829 – 1848 platila vázanost hostinců na jeden určený pivovar. Přestože se projevovala snaha ze strany výčepníků koupit něco od levnějších pivovarů, neměly některé příliš veliký odbyt.

Pokud nebyla v pivovaru pro výčep vhodná místnost, čepovalo se přímo v bytě sládka.

Pro pivovary v Praze a Plzni představoval prodej piva přímo v budově značný příjem. Pivo se prodávalo přímo ve vchodu nebo průjezdu, hlavně v blízkosti sklepů. Kdo nechtěl pivo, které bylo ve výčepu připravené, mohl mít „ pivo od čepu“, čili přímo ze sudu ve sklepě, za které ale musel zaplatit krejcar navíc.³⁵ Výčep byl sice bez prodeje jídla, ale sládek za poplatek povoloval prodejčům umístění jejich stánků vedle výčepu, takže bylo možné zakoupit k pivu i jitrnici nebo pečenou husu. Občas se ve výčepu prodávaly preclíky nebo slané rohlíky, stejně jako v hostincích. Pivo se prodávalo i „na vrub“, kdy se platilo časem, většinou se platilo po žních naturáliemi (ječmenem).

Pivo se pilo ze sklenic nebo džbánek. Sklenice měly cínová víčka, kde byla

³² Hejtmánek, Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách z 19. století, str. 54

³³ Balling, Kvasná chemie, Praha, 1829

³⁴ Pivovarský znak – příloha č. 6

³⁵ Hejtmánek, Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách z 19. století, str. 58

vyryta čísla nebo jména majitelů. Džbánky byly hliněné, taktéž s cínovými víčky a pilo se z nich hlavně v Praze. Džbán piva za 12 krejcarů a slané rohlíky po jednom krejcaru si objednávaly s oblibou rodiny při nedělním výletě do pivovaru. Všeobecně se začátkem 19. století používaly na pití piva nádoby z cínu, postupně je však začalo vytlačovat sklo.³⁶

V souhrnu je možné nazvat první polovinu 19. století pro pivovarství dobou klidu, stejnoměrného průběhu výroby starého a konzervativního rázu. Práce v pivovarech probíhaly převážně ručně, jediným strojem v té době byla pumpa na vodu.

V této době je hlavní reformátorskou postavou českého pivovarnictví sládek František Ondřej Poupě. Roku 1791 vypracoval na žádost knížete Raymunda z Windischgrätzů návrh pivovaru na výrobu 13 000 hektolitrů ročně, v ceně 12 000 zlatých. Tento se sice nepostavil, ale podle jeho vzoru vznikly stovky dalších pivovarů. Hlavní předností Poupětova návrhu byla dobrá voda v dosahu a hodně volných prostor v pivovaru. Jedna z jeho inovací, vylepšený hvozd, byla umístěna v pražském pivovaru U Fleků, postaveném roku 1804. Roku 1792 podal Poupě žádost Zemskému guberniu o povolení a také financování knihy o pivovarnictví, ve které by zveřejnil své návrhy na zlepšení výroby piva. Kniha byla vydána až o dva roky později a jejích 24 kapitol se stalo příručkou všech pivovarníků na dalších 50 let. Od roku 1818 přednášel Poupě o pivovarství na technické škole v Praze. Založil také první neoficiální sladovnickou školu za svého působení v brněnském pivovaru. V letech 1805 – 1840 vyučil 40 sládků, tovaryšů i učedníků. Sládkci tenkrát pocházeli ze střední až nižší třídy a učedníci k vyučení v pivovare se přijímali bez jakéhokoliv výběru. Po dvou až třech letech strávených v pivovaru se učedník stal tovaryšem. Tovaryš se vydal na cesty po českých zemích i cizině, jeho cíl byl stát se sládkem.

Teprve ve druhé polovině století nastal převrat v průmyslu, způsobený technickým pokrokem i liberálním hnutím roku 1848. Stroje zatlačily ruční práci, místo drahého dříví se při topení začalo využívat uhlí a časem se přešlo na vaření parou. Používání páry při vaření zavedl do pivovarů Karel Balling, první pivovar na vaření parou byl Schwarzenberský pivovar v Libějicích. Následně se tento

³⁶ Sladovníci ovšem popíjeli z dřevěných korbílků, které nosili neustále při sobě

způsob rychle rozšířil.³⁷ Kromě vaření parou byl zaveden i mechanický hvozd bratří Ječmenových a Heindlova pneumatická sladovna. Postupně začaly vznikat specializované továrny na pivovarské stroje. V Praze to byl podnik bratří Nobacků a především továrna barona Ringhofferera na Smíchově, která v šedesátých letech vyrobila zařízení pro 11 pivovarů ve Francii, Německu, Holandsku a Rusku. Bratři Nobackové zase vybavili tehdejší největší české pivovary - Měšťanský pivovar v Plzni a Akcionářský pivovar na Smíchově.

Zrušením dosavadního cechovníctví nastala volnost soutěže a uplatnění kapitálu. Roku 1869 bylo zrušeno propinační právo a začaly vznikat nové akciové závody. Každý, kdo si chtěl zřídit pivovar v následujících dvaceti letech, musel zaplatit zálohu 5 000 zlatých, které byly po vypršení 20 let rozděleny zpět mezi oprávněné. V této době byly založeny naše největší pivovary jako První plzeňský akciový pivovar roku 1864 a Akcionářský pivovar na Smíchově roku 1869³⁸ a celá řada dalších nových pivovarů v Litoměřicích, Pardubicích, Velkých Popovicích nebo v Nové Pace.

V lednu roku 1869 byla konečně v Praze otevřena První sladovnická škola. Ředitelem školy se stal pražský sládek J.M.Schary a na slavnostní otevření se dostavily i osobnosti jako František Palacký nebo purkmistr měst pražských Dr. Klaudy.³⁹

Učitel sladovnické školy, prof. Antonín Bělohoubek, pronesl první slavnostní přednášku o historickém vývoji pivovarnictví, s důrazem na vývoj v českých zemích. Přednášky na škole se konaly třikrát týdně ve večerních hodinách, semestr trval šest měsíců a byl ukončen veřejnou zkouškou. V prvním roce sladovnické školy navštěvovalo přednášky 58 posluchačů, z nichž 20 ukončilo studium s diplomem, 30 prošlo a 8 zkoušku neudělalo.

V dalším roce už se počet posluchačů zvýšil na 70, ale jen 47 z nich prošlo úspěšně závěrečnou zkouškou. Školné činilo 10 zlatých, kromě toho byla škola financována i Spolkem pražských sládků a ministerstvem orby.

Konečně roku 1873 byl založen i Spolek pro průmysl pivovarnický v Království českém a o třináct let později Spolek pro založení a udržování

³⁷ V Praze zavedl vaření parou jako první sládek František Wanka v pivovaru U Primasů

³⁸ Měšťanský pivovar v Plzni byl založen už roku 1842

³⁹ Bělohoubek, Pražská sladovnická škola, str. 37

Výzkumného ústavu pro průmysl pivovarský.

Z velice špatného postavení českých pivovarů a pivovarnictví vůbec na konci 18. století se během padesáti let pivovarnictví zreformovalo v prosperující a rychle rostoucí průmyslové odvětví.

III. Kapitola II.

Vývoj Smíchova jako průmyslového města s důrazem na situaci v druhé polovině 19. století.

Předpoklady a podmínky pro založení akciového pivovaru na Smíchově. Cesta od první myšlenky na založení pivovaru k první várce.

V polovině 19. století nastal prudký rozmach v pivovarnickém průmyslu a v téže době se začal zvětšovat rychlou výstavbou nových domů a podniků dosud nevelký Smíchov. V době založení svého pivovaru měl Smíchov, který sahal od hradebního příkopu před pražskou Újezdskou branou až k nádraží české Západní dráhy, rozlohu 706 ½ hektaru a téměř všechny jeho domy byly postaveny v letech 1840 – 1860.⁴⁰

O založení Smíchova a jeho nejstarších dějinách je poměrně málo zmínek. Václav Hájek z Libočan uvádí ve své kronice, že Smíchov dostal jméno už za časů vévody českého Mojmíra roku 814. Uvedeného roku byl odbojný Rohovič dle rady vladyků a zemanů z rozkazu knížete dopraven z Vyšehradu přes řeku Vltavu do lesa k vysokému dubu a na něm se musel sám oběsit. Vtom se začal z lesa ozývat mohutný smích zlých duchů a od té doby dali lidé tomu místu jméno Smíchov.⁴¹

Podle jiné pověsti se na smíchovském břehu hlasitě smál Horymír, který si díky Šemíkovu skoku přes vyšehradské hradby šťastně zachránil život.⁴² Další pověst praví, že roku 1430 koupil zde Jan Smíchovský pozemky, které náležely ke Kartouzskému klášteru, a kterým se brzo začalo říkat Smíchov. Jméno Smíchov se poprvé uvádí roku 1406 ve dvorských deskách (XIV. 303), kde bylo zaneseno : „ Umřel byl Janek, syn Buzkův, po němž zůstal plat v Jenči a chmelnice blíž Kartouz.I hlásila se Kačka, vdova po Buzkovi, chmelnici že jí koupil Buzek, někdy manžel její, a že toho chce dokázati s dostatek svědomím a právem tím, jehož jiní pukrehtníci na Smíchově Kartouzském

⁴⁰ Böhm, Monografie města Smíchova, V. Neubert na Smíchově, str. 25

⁴¹ Polák, Z dějin Smíchova, Kniha o Praze 5, str. 9

⁴² Böhm, Monografie města Smíchova, str. 8

užívají...⁴³

Ve staroměstské knize pražské se připomíná roku 1421 chmelnice mečíře na Smíchově.

Podle kronikáře a opata Zbraslavského sahají počátky Smíchova do konce 13. století. Tehdy byly na Královské louce v místech dnešního Smíchova roku 1297 postaveny stany a pozváno mnoho hostů na oslavu korunovace krále Václava II. a jeho manželky Jitky Habsburské. Vystrojená hostina byla tak velkolepá, že by se celá na Pražský hrad nevešla, a proto byl na rovině mezi Petřínem a Zlíchovem postaven dřevěný královský palác. Pozvaných hostů, mezi nimiž byli i arcibiskup mohučský a arcibiskup magdeburský, ale bylo takové množství, že se do paláce přes jeho velikost nevešli a hostina se musela odbyvat i na stolech pod širým nebem.

Další zpráva o Smíchově je z roku 1342, kdy král Jan Lucemburský položil základy kláštera v nejbližším okolí Prahy v těsné blízkosti Újezdu. Ten dostali mniši kartuziánského řádu.⁴⁴ Celý areál kláštera spolu se sousedními hospodářskými budovami a rozsáhlou zahradou byl obehnan zdí. V jeho bezprostředním okolí zakládali mniši četné vinice a také chmelnice, zprávy o jejich založení jsou vlastně první dochovanou zmínkou o pivovarnictví na území dnešního Smíchova. Klášter byl zničen roku 1419 útokem husitů, kteří ho zbořili a vypálili, takže dnes už ho připomíná pouze název ulice Kartouzská.⁴⁵

Nejstarší smíchovská stavba, kostel sv. Filipa a Jakuba, se prvně připomíná roku 1383 u Balbína, ale jeho původ zřejmě spadá do začátku 13. století. Kostel byl v době husitské zbaven svého kněze a dostal faráře opět roku 1765. Po skončení husitských válek se pozůstatků po klášterním majetku ujímají Pražané.

Začátkem 15. století tedy patřil Smíchov Starému Městu pražskému, které ho využívalo zejména na pěstování chmele a vinné révy. Následně roku 1547 odebral Smíchov Pražanům Ferdinand I. za jejich účast na stavovském povstání, ovšem o čtrnáct let později jim jeho část zase vrátil s tím, že za vybrané peníze budou

⁴³ Böhm, Monografie města Smíchova, str.9

⁴⁴ Kartuziánský řád založil v roce 1084 svatý Bruno, který byl profesorem filosofie na pařížské vysoké škole a kanovníkem v Remeši. Ten se, spolu se šesti druhy, usadil v horském masivu La Chartreuse (Cartusium) poblíž Grenoble, a tam vznikl první klášter. Zdejší konvent - velkokartouza - se později stal sídlem generálního převora řádu. Roku 1176 byl tento řád schválen Apoštolským stolcem a patřil mezi nejpřísnější řády vůbec.

⁴⁵ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 359

opravovat stávající cesty a silnice a stavět nové. V roce 1562 dokonce dostali od císaře privilegium, že mohou prodávat místní pozemky a vybírat clo.⁴⁶ Zbytek Smíchova ovšem zakoupil Vít Lišovský z Průchodu za 93 kop grošů, ale dlouho ho neudržel, protože už od roku 1567 náležel Smíchov Janu Kutovci, pánu na Hlubočepích. Ten ho prodal roku 1594 opět jednomu z původních vlastníků, Starému městu pražskému, tentokrát za mnohem vyšší cenu 3000 kop grošů.

Na Smíchově koncem 16. století stálo kromě panského dvora pět menších dvorců, jedenáct chalup, krčma, kovárna a plavecká hospoda s kolnou, kostel sv. Jakuba se hřbitovem a farou, cihelna, mlýn, vodárna a celnice. V ní platili všichni držitelé pozemků roční poplatek pražským městům.⁴⁷ Celá oblast byla v této době velmi oblíbená u bohatých pražských měšťanů a šlechtických rodin, které zde zakládaly letohrádky a viniční usedlosti, hlavně na mírném západním svahu plném vinic a zahrad. Některé z letohrádků zanikly, jiné jako Bertramka, se zachovaly dodnes.

Klidný rozkvět prožíval Smíchov až do roku 1611, kdy v únoru přitáhlo do Prahy, před Újezdskou bránu pasovské vojsko a zničilo valnou část domů, zahrad i letohrádků. Také místní celnice po jejich nájezdu vyhořela. Po bitvě na Bílé Hoře nastaly v držení Smíchova opět nemalé změny. Pražané ho museli dát roku 1622 do zástavy Pavlu Michnovi z Vacínova, královskému radovi, za 700 korců ovsu. Toho roku bylo totiž Starému Městu přikázáno, aby dodalo oves pro několik oddělení císařské jízdy. Protože tolik ovsu nemohli sehnat, vypůjčili si právě od Michny, generálního správce vojenské spíže a píce. Michna oves ovšem vzal z císařských zásob a chtěl za něj dvojnásobnou cenu než bylo běžné. Tolik peněz nemohli Pražané sehnat a proto místo nich dali Michnovi do zástavy ves Smíchov. O jedenáct let později, v roce 1633, Pražané vrátili Michnovi dlužnou částku a požádali Ferdinanda II., aby na ně opět převedl držení Smíchova. Úřední jednání se však vleкло bez valného úspěchu. Naopak Michna koupil ještě obce Butovice a Jinonice. Později roku 1684 přešel Smíchov a jeho okolí do držení knížat Schwarzenberků.⁴⁸

Další období Smíchova je poznamenáno řadou válečných útrap, kdy se vojska

⁴⁶ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 362

⁴⁷ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 362

⁴⁸ Polák, Z dějin Smíchova, Kniha o Praze 5, str. 10

snažila proniknout do Prahy Újezdskou branou.⁴⁹ Smíchov tak postihla třicetiletá válka, francouzská okupace v roce 1741 i následné pruské obléhání. Proto také zůstal vcelku nepatrnou osadou, roku 1785 tu stálo pouze 60 domů, mezi nimi několik tkalcoven a továrna na klobouky.⁵⁰ Od té doby ale začal místní průmysl růst velmi rychlým tempem.

V 19. století postihla Smíchov epidemie cholery a neštovic, v roce 1845 byl postižen silnou povodní. Přesto se rychle osidloval a v lednu roku 1838 byl císařským reskriptem Ferdinanda V. povýšen na předměstí. Smíchovští obyvatelé se začali okamžitě cítit měšťany a roku 1849 si vytvořili a zavedli znak, který vycházel ze znaku pražského.⁵¹

Znak je složený ze symbolů někdejších patrimoniálních jurisdikcí, v červeném poli se nalézá stříbrná zed' s cimbuřím, za níž se zvedají tři čtverhranné stříbrné věže se střechami vesměs zlatými, z nichž věž prostřední je o něco širší, má dvě okna a sedlovou střechu, zatímco obě krajní věže mají po jednom oknu a střechy špičaté. V otevřené bráně se zlatými vraty a zavěšenou mříží je ruka s obnaženým mečem napřaženým k ráně. Na hlavním štítě je zavěšen vpravo štít červený s bílým českým lvem, vlevo štít červený, na němž stojí bílá věž s cimbuřím a na červeném návrší. Hlavní štít je nahoře ozdoben desíti červenobílými praporečky, nakloněnými k oběma stranám po pěti, mezi nimi se vznáší dvouhlavý orel. Části znaku, tvořící jeho základ, pocházejí od znaku obce Pražské, pouze s rozdílem, že ta má 12 praporečků. Bílý český lev pochází ze znaku bývalé stavovské jurisdikce a bílá věž na červeném návrší pochází ze znaku knížecí Schwarzenberské jurisdikce jinonické a praporečky od znaku bývalé c.k. fiskální čili vinohradské jurisdikce.⁵²

Na město byl Smíchov povýšen císařem Františkem Josefem I. dne 22. února 1903.

Nový kodifikovaný znak se lišil od původního pouze tím, že orel doprovázený po každé straně pěti praporečky byl postaven přímo na štít a na jeho původním

⁴⁹ Karel IV. posunul za své vlády hranice Prahy o něco na jih. Nová hradba rozdělila původní osadu Újezd na dvě části. Severní se stala součástí nově opevněného města, jižní pak kolem kostela sv. Filipa a Jakuba centrem osídlení Smíchova. Obě části spojovala od roku 1362 až do zboření hradeb v roce 1892 Újezdská brána.

⁵⁰ I to je ovšem dost na to, že v polovině 17. století zde stál pouze jediný větší dům

⁵¹ Znak Smíchova – příloha č. 7

⁵² Böhm, Monografie města Smíchova, str. 5

místě ho nahradila hradební koruna. V roce 1922 byl Smíchov začleněn do Velké Prahy jako XVI. obvod.

III.1. Vzhled a rychlý vývoj Smíchova v polovině 19. století

Smíchov byl začátkem 19. století hlavně přírodním teritoriem, zastavěným jen venkovskými chalupami, letohrádky a dvorci a teprve v průběhu dalších let se začal stávat průmyslovou obcí.⁵³ Prvním průmyslovým odvětvím, které se na Smíchově objevilo, bylo tkalcovství a výroba klobouků, ale brzo si první místo vydobily dvě továrny na výrobu potištěné bavlny, tzv. kartounky.⁵⁴ Tyto rozlehlé podniky zaměstnávaly na 800 dělníků a na konci svého působení v osmdesátých letech 19. století dokonce na 2000 dělníků. Smíchov se stal také sídlem první pražské porcelánky, Wienerovy továrny na šálky, dále továren na výrobu cukru, papíry, továrny barona Ringhofferera na železniční vagony a Kohoutovy továrny na mlýnské stroje. Poslední oba jmenované podniky tvoří jakožto největší smíchovské závody 2. poloviny 19. století spolu s akcionářským pivovarem dominantu Smíchova jako průmyslové oblasti.

Baron František Ringhoffer II. sem přenesl roku 1852 svou strojírenskou továrnu na výrobu parních strojů, zařízení pro mlýny a cukrovary a hlavně na výrobu železničních vozů i celých vlaků. Továrnu ještě roku 1897 rozšířil, takže celkově koncem století zabírá 9,5 hektarů plochy. Celý závod zaměstnával přes 3 tisíce dělníků, 270 úředníků, má vlastní nemocenskou pokladnu i různé fondy pro vdovy a sirotky.⁵⁵ Ve svém průmyslovém odvětví tak vznikl největší podnik v celé Rakousko – Uhersku. Je nesporně zajímavé, že roku 1870 baron Ringhoffer, v té době už starosta Smíchova, koupil popovické panství a postavil zde zcela nový pivovar, který vybavil špičkovou moderní technologií pocházející většinou z vlastních továren.⁵⁶

Rok 1874, kdy byla uvařena první várka piva, je základním datem novodobé historie Velkopopovického kozla. Přesto uzavřel Ringhoffer smlouvu se

⁵³ Za panování císaře Rudolfa II. bylo na Smíchově založeno hodně šlechtických letohrádků jako Buquoika, Klamovka, Bertramka, ale i velkých hospodářských dvorů jako Malvazinka.

⁵⁴ Przibramova a Porgesova

⁵⁵ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 637

⁵⁶ Foto barona Ringhofferera a jeho závodu – příloha č. 17

smíchovským pivovarem o dodávkách piva pro jeho závod a sám se stal jeho hlavním dodavatelem strojů a zařízení pro chod pivovaru.

Druhým místním významným závodem byla továrna Františka Kohouta na výrobu strojů pro mlýny a jiné podniky, časem zavedla i výrobu jízdních kol. Továrnu, která také dodávala vybavení akcionářského pivovaru (její majitel byl jedním z jeho zakladatelů), koupil pivovar v roce 1897 pro své potřeby.

Dalšími menšími podniky byla továrna na stříkačky a jiné hasičské potřeby R.A. Smekala na Husově třídě a také parní pila na řezání stavebního dříví majitele Josefa Píseckého, rytíře z Kranichsfeldu, taktéž činného v akcionářském pivovaru. Smíchov se tak díky průmyslovým závodům stává velmi zalidněným předměstím, někdy bývá také nazýván „ stokomínový Manchester „.⁵⁷

Výstavba Smíchova pokračovala podél silnic a časem se rozrůstala na šachovnicovém základě. Nejstarší činžovní domy vznikaly jižně od dnešního Anděla, protože k této hranici sahala nařízených 300 sáhů od hradeb, na kterých se až do roku 1875 nesmělo bez povolení pevnostního velitelství nic stavět.

Od pradávna vedly územím dnešního Smíchova důležité cesty směřující na západ, jih a jihozápad od Prahy. Změnu ve způsobu dopravy přineslo až 19. století. V roce 1862 byla slavnostně uvedena do provozu Česká západní dráha na trase Praha-Plzeň-Furth im Wald, vycházející ze Smíchovského nádraží. V roce 1872 pak Buštěhradská dráha se dvěma viadukty, zvanými Pražský Semmering a o rok později Pražsko-duchcovská dráha. Pražskou spojovací dráhou byl Smíchov spojen s nádražím císaře Františka Josefa I. (dnešní Hlavní nádraží) přes dvoukolejný železniční viadukt pod Vyšehradem. Tento úsek dráhy císaře Františka Josefa (neboli Kaiser Franz-Josef Bahn) byl ale určen pouze pro dopravu zboží a fungoval pouze do roku 1887.⁵⁸

V průběhu 19. století byla postupně splavňována Vltava a stavěny přístavy, byly postaveny další mosty a umožnily tak tramvajové a později automobilové spojení s Prahou. V roce 1876 začala jezdit z Karlína na Smíchov koněspřežná dráha, v roce 1897 nechal postavit košířský starosta Matěj Hlaváček elektrickou dráhu od Klamovky k Andělu.

V roce 1841 byl vybudován řetězový most císaře Františka, spojující Staré a

⁵⁷ Kroupová, Historie Smíchova, <http://www.praha5.cz/detail.php?id=19551>, 19.03.2006

⁵⁸ Dráha Františka Josefa spojovala Prahu s Českými Budějovicemi a Vídní

Nové město Pražské s Újezdem a tím i se Smíchovem. Spojení s Prahou se zlepšilo i vystavěním Palackého mostu v letech 1876 až 1877 a železničního mostu. Hlavní dopravní tepny Smíchova tvořily ulice Kinská a Schwarzenberkova⁵⁹, které byly dohromady nazývány „hlavní třídou“. Obě ulice byly v letech 1866 až 1867 vydlážděny roku 1876 sem byla zavedena dvoukolejná koňská dráha.⁶⁰

Smíchov měl roku 1785 pouze 60 popisných čísel domů, ale tento počet rychle narůstal. Už roku 1857 měl 237 popisných čísel a roku 1870 dokonce 350. Koncem roku 1880 dosáhl počtu popisných čísel 503. Smíchovské domy se na základě Josefínského katastru čísluovaly podle popisných čísel až do roku 1880, kdy bylo zavedeno nové řadové číslování podle jednotlivých ulic ve směru od Újezdské brány. Do roku 1890 stoupl počet smíchovských domů na 981 čísel a počet jeho obyvatel na 32,6 tisíc osob.⁶¹

Po roce 1868 začalo na Smíchově zakládání velkých akciových podniků, v té době bylo vystavěno i mnoho nových ulic jako Jeronýmova, Karlova, Libušina.

Ale v době pořádání světové výstavy Vídeňské roku 1873 začaly podniky a hlavně banky v celé Praze a tím pádem i na Smíchově bankrotovat. Ze smíchovských průmyslových závodů jich řada zanikla nebo se zmenšila, tím ubylo práce a domy se začaly vyprazdňovat. Stavební ruch utichl, ale i přesto se ročně několik domů postavilo. Hlavními příčinami výstavby i přes úbytek obyvatel bylo levné stavivo a dočasné osvobození od daní na 25 a později na 20 let. Do roku 1880 byly postaveny mnohé ulice, především nábřeží císaře Ferdinanda a Resslova ulice a na Plzeňské třídě byl postaven velký počet výstavních domů.

Zatímco v roce 1850 měl Smíchov pouze 2 608 obyvatel, o sedm let později už bylo napočítáno 9 156 obyvatel a roku 1869 dokonce 15 382. V roce 1880 byl Smíchov s 24 984 obyvateli čtvrtým největším městem v Čechách, hned po Praze, Plzni a Liberci.⁶² Ovšem v počtu obyvatel, připadajících na jeden dům, byl Smíchov s počtem 51 na druhém místě, hned za Starým městem pražským, kde

⁵⁹ Schwarzenberkova třída byla nazvána na počest knížete Jana Adolfa ze Schwarzenberků, držitele Jinonického velkostatku

⁶⁰ Úpický, Smíchov, předměstí královského hlavního města Prahy, str. 14

⁶¹ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 600

⁶² Počty obyvatel v roce 1880 : Praha – 157 713, Plzeň – 36 081, Liberec – 27 394, Böhmi, Monografie města Smíchova, str. 57

připadalo na jeden dům 51,27 obyvatel.⁶³

První volby do obecního výboru se na Smíchově konaly 10. října roku 1848, kdy byl zvolen za purkmistra Josef Ulian. V revolučním roce 1848 se dostaly nepokoje i na Smíchov, situace vedla až ke zřízení národní gardy. Chudý lid hrozil pro nedostatek práce a hlad drancováním, proto byla svolána porada do hostince „Na Knížecí“, patřícího Schwarzenberkům, a zvolila výbor 18 členů s úkolem vyšetřit situaci chudých obyvatel Smíchova.

O rok později se situace už uklidnila, v platnost vstoupil nový obecní zákon a následovaly nové volby. V nich byl zvolen purkmistrem Josef Barth, který ve funkci zůstal až do roku 1861, kdy byla v důsledku zavedení ústavního systému obcím vrácena samospráva.⁶⁴ Roku 1862 se konaly další obecní volby, ve kterých byl purkmistrem zvolen baron František Ringhoffer. Poté se obecní volby opakovaly pravidelně každé tři roky.

Správa obce Smíchova se zakládala na zemských zákonech, obecných zřízeních a obecním volebním řádu ze dne 16. dubna roku 1864. Kromě voleb do obecní rady se každé tři roky konaly i volby okresní školní rady a okresního zastupitelstva. Smíchov volil v přímých volbách i jednoho poslance do zemského sněmu a společně s Karlínem a Vyšehradem měl jednoho poslance i v říšském sněmu ve Vídni.

V říjnu roku 1866 Smíchov navštívil po uzavřeném míru s Pruskem císař František Josef.⁶⁵ Císař kromě několika průmyslových závodů navštívil i radnici. O dva roky později se slavnostně otevíral most císaře Františka Josefa a císař opět zavítal na Smíchov. Nejvíce chystaná návštěva císaře na Smíchově ale proběhla roku 1880, kdy císař kromě továrny barona Ringhoffera navštívil další významný smíchovský podnik, Akcionářský pivovar. Tehdy věnoval císař Smíchovu 5 tisíc zlatých na výstavbu baziliky sv. Václava, kterou si při své následující návštěvě u příležitosti Jubilejní zemské výstavy roku 1891 osobně prohlédl.

⁶³ Celá Praha – 46,33 obyvatel na jeden dům

⁶⁴ Z usnesení obecní rady byli čestnými občany Smíchova jmenováni roku 1861 František Palacký a František Ladislav Rieger

⁶⁵ V době války s Pruskem bylo na Smíchově oddělení pruské posádky

III.2. Založení akcionářského pivovaru na Smíchově

Jak už bylo uvedeno, v šedesátých letech kvetl na Smíchově čilý stavební ruch a převážnou část smíchovských obyvatel tvořili dělníci místních továren a pilní konzumenti nápojů, především piva. Hostinců a výčepů bylo v té době kolem třiceti a spotřeba piva byla značná, což je patrné také z obecní nápojové přírážky, tzv. pivního krejcaru, zavedeného roku 1867, který vynesl obci hned v prvním roce 16 tisíc zlatých.⁶⁶ Kromě toho bylo roku 1868 zrušeno propinační právo, které povolovalo výrobu a prodej piva pouze ve vybraných královských městech a šlechtických panstvích. Zemský sněm Království Českého se dne 24. září roku 1868 usnesl na zrušení tohoto práva, které bylo prohlášeno za překážku svobodného rozvoje průmyslu, což se stalo zákonem ze dne 30. dubna roku 1869.

Zároveň bylo ale stejným zákonem nařízeno každému kdo by chtěl v následujících dvaceti letech, tj. od 1. června 1869 do 31. května 1889, založit pivovar, aby složil do zemské pokladny 5 tisíc zlatých, které budou použity na odškodnění těch, kteří pozbyli dosavadního práva na výrobu a prodej piva.

Myšlenka na založení pivovaru pochází s největší pravděpodobností od pánů Jana Kohouta a Viléma Picka. Jan Kohout byl v té době členem okresního výboru smíchovského a majitel továrny na stroje a parní mlýny. Vilém Pick byl majitelem domu na Kinského třídě, ve kterém se nacházela jedna ze smíchovských pivnic, a členem okresního smíchovského zastupitelstva.⁶⁷ Oba společně se stali členy Občanské besedy smíchovské, která působila na Smíchově od roku 1863 hlavně za účelem povzbuzení společenského života a měla kolem 150 stálých členů.⁶⁸

Otázka postavení pivovaru byla v Besedě několikrát diskutována, až v dubnu roku 1868 padlo definitivní rozhodnutí o stavbě. Bylo rozhodnuto, že se založí akciový pivovar, každá akcie po pěti stech zlatých. Až bude dvacet akcionářů, zvolí se výbor k zařízení akciového spolku a složené peníze se dají do Smíchovské záložny.⁶⁹

Dne 13. června akcionáři zakoupili pozemek popisného čísla 43 proti továrně

⁶⁶ Platilo se 1 zlatý za hektolitr piva

⁶⁷ Wunš, Okres Smíchovský a jeho správa, str. 26

⁶⁸ Böhm, Malý popis města Smíchova, str. 12

⁶⁹ Subskripce v Občanské besedě ze dne 21. dubna 1868, Kniha pamětní Akcionářského pivovaru na Smíchově

barona Ringhofferu na Schwarzenberské třídě, nazvaný „ V Jámě“, za 48 000 zlatých. Kupní smlouva byla výměrem okresního soudu na Smíchově zapsána do pozemkových knih dne 30. června roku 1868. Za prozatímního jednatele byl prohlášen Jan Březnovský, který začal jednat o stavebním povolení a o živnostenském listu.⁷⁰

Živnostenské povolení ke stavbě pivovaru a provozování pivovarnické živnosti přišlo z okresního hejtmanství smíchovského dne 13. února roku 1869. Protože povolení ke stavbě dostal pivovar před platností zemského zákona z dubna roku 1869, nemusel platit žádné odškodnění.

Koncem února podali zakladatelé návrh stanov ke schválení, ten jim byl ale vrácen k přepracování. Dne 3. června roku 1869 následoval výnos ministerstva vnitra č. 5189 s povolením k vytvoření akciové společnosti, sdělené pražským policejním prezidiem přípisem číslo 2535 ze dne 9. června 1869. Zakladatelé ihned začali hledat podílníky a rozeslali přednějším smíchovským obyvatelům „ ozvání ku přihlášce na akcie“, ale přihlášek přišlo jen málo a akce neměla valný úspěch. Proto umístili výzvu k upisování akcií do novin.

Předseda zařizujícího komitétu Petr Fišer svolal valnou hromadu do hostince U zlatého Anděla na Smíchově dne 8. září roku 1869, podle zapisující listiny bylo přítomno 25 akcionářů. Na tomto shromáždění schválili akcionáři stanovy a také zvolili smíchovského advokáta, JUDr. Sametze, právním rádcem. Volba správní rady byla odložena na 19. září roku 1869 na druhou valnou hromadu.

Do správní rady byli poté zvoleni oba zakladatelé, Jan Kohout i Vilém Pick, dále Petr Fišer, JUDr. Sametz, JUDr. Seeling, Josef Suchý a Josef Hromádka.⁷¹ Tato správní rada zvolila následně předsedou JUDr. Karla Seelinga a místopředsedou Petra Fišera.

První zasedání správní rady se konalo dne 22. září, jako sládek byl přijat Václav Petráň, bývalý sládek pivovaru ve Schwechatě u Vídně. Jan Březnovský byl pověřen vedením účtů a další kancelářskou činností. Správní rada zároveň vypsala výběrové řízení na stavební projekt pivovaru, které vyhrála firma Noback s nejpůsobnějším návrhem na výstavbu pivovaru s výrobou 40 000 věder, který se

⁷⁰ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 9

⁷¹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 17

mohl postupně rozšířit na 80 000 věder.

Plány na stavbu pivovaru dodal do rukou správní rady dne 20. října inženýr Gustav Noback za ujednaných 1 800 zlatých. Stavební plán byl schválen městským úřadem smíchovským dne 30. října a stavba byla zadána v listopadu téhož roku staviteli Janu Šípkovi.

V prosinci se začal pivovarský pozemek upravovat a začalo se s kopáním základů.⁷²

Pak se musela kvůli mrazu stavba na půl roku přerušit a teprve začátkem března oznámil stavitel Šípek pokračování výstavby. V květnu roku 1870 bylo zadáno dodání pivovarských strojů firmám Kalous a Havelka, Rudolf Haase a hlavně Gustavu Nobackovi. Jednalo se především o zařízení sladovny, varny a chlazení. Velikost jedné várky byla stanovena na 120 věder. V srpnu roku 1870 zvolila správní rada novým účetním Františka Hejtmánka⁷³ a zároveň rozhodla o pojištění pivovaru u Pojišťovny města Prahy pro stavbu 50 000 zlatých a na zásoby 100 000 zlatých.

Původně zvolený sládek Václav Petráň byl správní radou po bližším seznámení prohlášen za neschopného vést takový podnik a proto byl v lednu roku 1871 zvolen novým sládkem Pavel Quaiser. Správní rada se také usnesla postavit díky velké spotřebě vody při výrobě piva vlastní studnu, ale i tak bylo nutné zřídit na břehu Vltavy malou vodárnu. Proto bylo dohodnuto platit Praze ročně 20 zlatých za spotřebu říční vody.

Dne 17. února roku 1871 bylo téměř dokončeno montování strojů a ostatního pivovarského zařízení a mohlo se začít se sladováním. Na zasedání správní rady se dále v březnu dohodla výstavba levého křídla s restaurací na hlavní Schwarzenberské třídě a také značka na vypalování sudů

AKC. PIV. SMÍCHOV

Od dubna se správní rada začala scházet každou středu v kancelářských prostorách v budově pivovaru.

⁷² Mapa pivovaru i s přílehlými ulicemi – příloha č. 8

⁷³ Kniha pamětní akcionářského pivovaru na Smíchově

Dne 1. května roku 1871 byla slavnostně uvařena první várka piva. Na oslavu byl pozván tehdejší smíchovský kaplan Pavel Láska, který prošel za účasti správní rady, stavitelů a zaměstnanců všechny místnosti pivovaru a obřadně je vysvětil. Po vysvěcení následovala velká hostina ve sládkově bytě a každý zaměstnanec dostal mimořádný přírůstek 2 zlaté ke mzdě.

Dne 15. července téhož roku se začalo uvařené pivo prodávat, vědro za 5 zlatých a v restauracích máz piva (cca 1 litr) za 18 krejcarů.⁷⁴

Tím začal chod závodu, který na dlouho dobu, prakticky až do dnešního dne, ovlivnil ráz Smíchova jako průmyslového předměstí, resp. města, přispěl k jeho dalšímu vývoji a proslulosti ve světě. Pivovar byl založen s úmyslem vytvořit velký a pokud možno co nejvíce prosperující podnik na vhodném místě, v rychle rostoucí oblasti s předpokladem masivního zalidnění a tudíž zvýšené poptávky po pivu. To se také vyplnilo, protože místní průmyslové závody uzavřely s akcionářským pivovarem smlouvu o dodávkách piva pro své zaměstnance.

Další z výhod, které Smíchov nabízel, byla možnost expanze pivovaru na okolní pozemky a hlavně snadný přístup k řece, čili zásobárně vody a ledu. A konečně posledním bonusem se ukázalo být umístění v blízkosti závodů, které vyráběly přístroje a v podstatě veškeré strojní vybavení pro pivovar. Odpadla tak komplikovaná přeprava hotových výrobků a také měl pivovar lepší dohled nad výrobou objednaných strojních zařízení. K tomu se samozřejmě vztahuje i fakt, že někteří smíchovští majitelé továren byli v pivovaru sami angažováni, z čehož jim plynul zisk na obou stranách.⁷⁵

Pivovar tak vstoupil do období rychlého růstu, kdy mnoho podobných závodů rychlé tempo a konkurenční boje vývoje nepřežilo. V dalších pětadvaceti letech se ukázalo jak dalece se očekávání zakladatelů a prvních akcionářů naplnilo.

⁷⁴ Akciový pivovar na Smíchově slavil 2 roky od založení, Kvas, roč. I, 1873, č. 3

⁷⁵ Například Kohout, rytíři Písečtí a jiní

IV. Kapitola III.

Vývoj pivovaru v prvních deseti letech, jeho změny a postupné rozšiřování. Návštěva císaře Františka Josefa I. ve Smíchovském pivovaru v roce 1880.

Výsledky prvního roku činnosti byly slavnostně prezentovány na výroční valné hromadě, která se konala dne 19. listopadu 1871 v místnostech pivovarské restaurace. V prvním roce (resp. od 1. května do 30. září) bylo uvařeno 16 080 věder, celkový výtěžek byl 7 004 zlatých. Ve znění stanov akciové společnosti se platilo akcionářům za stavební dobu ode dne učiněné splátky na akcii z každého obnosu 5 % úroku až do dne první várky. Správní radě pak bylo určeno od první várky platit 6 % z čistého výnosu. Dividenda za první rok obnášela na každou akcii 6 zl. 30 kr.⁷⁶

Valná hromada schválila i další půjčku u České spořitelny na 50 000 zlatých. Do správní rady byl zvolen na místo Viléma Picka, který odstoupil, Václav rytíř Písecký z Kranichsfeldu.

Do všech místností pivovaru bylo zavedeno plynové osvětlení ze Smíchovské plynárny, se kterou uzavřel pivovar smlouvu. Dále slíbil zajištění stravování pro své zaměstnance, takže jednu z větších místností nechal upravit jako jídelnu pro dělníky. Na vaření teplých jídel přijal kuchařku a pověřil ji přípravou “ domácí kuchyně “ jak slíbila správní rada zaměstnancům na jejich shromáždění.

Celkový prodej piva do konce září roku 1871 obnášel 9 701 věder. Největší odběratelé pivovaru byli přirozeně ze Smíchova, dále pražští odběratelé, ale odebírali i hospodští z Kostelce, České Třebové, Slaného, Litomyšle a Benešova.

V lednu roku 1872 nastaly dlouho očekávané mrazy a mohl být dovážen led do pivovarských sklepů. Pivovar zaplatil 2 zl. 60 kr. za kubický sáh ledu a mimoto i lidem, kteří ho do pivovaru dopravovali 60 kr. a máz piva denně.⁷⁷ V souvislosti s uskladněním ledu se začaly rozšiřovat stávající pivovarské sklepy tím, že před ně byly postavené nízké sklepy na led a nad nimi postavena jednopatrová budova s byty pro dělníky.

Cena piva znovu vzrostla na 18 zl. za sud kvasnicového a 19 zl. za sud

⁷⁶ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 28

⁷⁷ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 31

stáčeného piva. Kromě toho se začal na zkoušku vařit kromě světlého i tmavý ležák.

V květnu roku 1872 postihla západní Čechy velmi silná povodeň, která poškodila částečně i Smíchovský pivovar na jeho pozemku u řeky. Poškození ale nebylo nijak výrazné, takže se pivovar mohl zúčastnit sbírky na pomoc postiženým oblastem, kam přispěl částkou 150 zlatých.⁷⁸

Léto roku 1872 se vyznačovalo velmi teplým počasím s vysokými teplotami a místnosti pivovarské restaurace nad sklepy, nazvané Na Verandách, byly neustále plné. O nedělích se často vytočilo i 60 věder za odpoledne, což je množství do té doby vytočené pouze v mnichovských pivovarech.⁷⁹ K oblíbě smíchovského pivovaru přispělo i to, že byl určen jako jediný dodavatel piva pro továrnu barona Ringhofferera na Smíchově, která v té době zaměstnávala přes 2 000 lidí a kde se spotřebovalo denně 30 věder piva. V září roku 1872 se konala v Bubenečském parku výstava Hospodářského spolku smíchovského, kam pivovar poslal svůj výrobek a dostal první cenu - stříbrnou státní medaili.⁸⁰

Na valné hromadě, konané dne 17. listopadu 1872 bylo usneseno vydat 500 nových akcií a rozhodnuto zvýšit velikost várky ze 120 na 160 věder. Koncem roku 1872 začal na Smíchově vařit pivo také konkurenční pivovar Martina Stejskala.

Začátkem roku 1873 se pivovar stále rozšiřoval - stavitelé Hetes a Noback začali se stavbou nové sladovny s rozpočtem 72 000 zl. Kromě sladovny se stále rozšiřovaly i sklepy a za tímto účelem požádal pivovar obec smíchovskou, aby zrušila projektovanou Příční ulici za pivovarem. Zrušení projektu Příční ulice ale obec vydala až roku 1892, kdy teprve mohly být pivovarské sklepy rozšířeny tímto směrem. V roce 1873 byl také objednan u firmy Ringhoffer druhý parní kotel a měděné vybavení varny. Valné hromada v listopadu roku 1873 usnesla vydání 1000 nových akcií a Petr Fischer se vzdal členství ve správní radě pivovaru.

Předsedou správní rady byl opět zvolen JUDr. Karel Seeling, místopředsedou Jan Kohout. Správní rada se také rozhodla k poněkud radikálnímu kroku, nechala

⁷⁸ Výrazné poškození zaznamenala česká západní dráha, které se sesunul celý most u Řevnic

⁷⁹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 33

⁸⁰ První cenu a medaili dostal pivovar již na hospodářské krajině výstavě na Zbraslavi v září roku 1871

do pivovarské restaurace Na Verandách postavit velkou sochu Čechie, což v době rostoucího národního vědomí působilo jako vhodný komerční tah.

Cena piva byla kvůli zvyšujícím se cenám za suroviny, nutné pro výrobu piva, opět zvýšena a to na 20 zl. za sud kvasnicového a 22 zl za sud stáčeného piva. V roce 1874 uplynula tříletá doba, na kterou byl zaměstnán sládek Pavel Quaiser. Protože nedošlo k oboustranné dohodě o prodloužení smlouvy mezi ním a pivovarem, vypsala správní rada konkurz na obsazení místa vrchního sládka pivovaru. Nakonec byl za sládka vybrán František Lešer, který spolu s nově zvoleným podsládkem Michaelem Trnkou nastoupil do pivovaru od 1. listopadu roku 1874.⁸¹

Správní rada se usnesla také na modernizaci sladovny a místnosti na chlazení pивní mladinky, protože práce s ručním jeřábem šly díky narůstající výrobě velmi pomalu a s vytahováním piva se muselo začínat již kolem druhé hodiny v noci. Zakázku na výrobu přístroje, který by vytahoval vozíky se sladem, dostala firma J. Kohouta a ostatní zařízení dodala firma Noback a Fritze.

V roce 1875 přistoupil Smíchovský pivovar na nový systém měř a vah, který byl zaveden roku 1871 zákonem z 27.července s definitivní platností od 1. ledna roku 1876.⁸² Článek VIII. uvedeného zákona ustanovuje, že od 1. ledna 1873 je dovoleno používat nový systém měř a vah, pokud se na tom prodávající i kupující vzájemně dohodnou. Živnostníci, kteří provozují svou živnost ve veřejné místnosti, jsou povinni, pokud mají zavedený nový měrný a váhový systém, upozornit na to zákazníky tabulkou, zobrazující zároveň i poměr dosavadních měř k nově zavedeným.⁸³ Článek V. téhož zákona dále zakazuje po 1. lednu 1876 používání dosavadních měř a závaží, jedinou výjimkou tvořilo používání nových měř pro vyměřování pozemku, v jejichž případě měla vláda plnou moc prodloužit dobu nutnou k zavedení nových měř na delší dobu.

Díky zavedení nového měrného a váhového systému začal pivovar nejprve v

⁸¹ Podle Michaela Trnky, který se později stal vrchním sládkem, byl v roce 1999 pojmenován jeden z nově zrekonstruovaných sálů nad pivovarskou hospodou, kde dříve zasedala správní rada

⁸² Veselý, Míry a váhy metrické s ohledem na pivovarství, Kvas, roč. I.,1873, č. 2

⁸³ Nově zavedené délkové míry : m, dm, cm, mm a km
nově zavedené plošné míry : ar, ha
nově zavedené duté míry : hl, l, dl, cl
nově zavedené míry závaží : kg, dkg, g, dcg, cg, mg a tuna

pivovarské hospodě, ale brzy i v ostatních, používat půllitrové sklenice. Zároveň musel být zakoupen stroj na přesné měření sudu na hektolitry a změněna potravní daň z vyrobené mladiny, která od té doby činila 16,7 kr. za každý hektolitr uvařené mladiny. Dne 1. října roku 1875 začal pivovar vařit podle nového měrného systému a varna byla uzpůsobena na var 100 hl.

Od 1. ledna roku 1876 byl zahájen prodej piva v nových mírách litrových a hektolitrových.

Začátkem roku 1876 byla pak cena piva snížena na 19 zl. za sud, kromě toho rozhodla správní rada i o investici do pivovarského nádvoří a nechala ho vydláždít.⁸⁴

V létě roku 1876 byla dostavěna na Smíchově trať koňské dráhy, která vedla od Řetězového mostu hlavní třídou kolem pivovaru až k nádraží České západní dráhy. Kromě toho začala Praha s výstavbou Palackého mostu pod pivovarem.

Správní rada se na zasedání v listopadu téhož roku rozhodla zakoupit další parní napáječku⁸⁵, a protože Smíchov tehdy neměl žádný hasičský sbor, rozhodla i o koupi čtyřkolové stříkačky za 1 057 zlatých pro případ požáru. Pivovarští dělníci podali správní radě návrh na zrušení domácí pivovarské kuchyně, který rada schválila a ustanovila, že každý dělník se může stravovat mimo pivovar, ale vymezila přesný čas na jeho opuštění.

Rok 1877 byl pro Smíchovský pivovar velmi nepříznivý, protože ceny za ječmen a za chmel stále stouply a média vystupovala razantně proti jakémukoliv zdražování cen piva. Sládci se sice dohodli na zvýšení výstavní ceny, ale protože toto ujednání mnozí nedodrželi, zůstala cena piva nakonec stejná. Pivovar se snažil vyšší ceny za pivo udržet ještě následujícího půl roku, ale protože prodej piva stále výrazněji klesal, rozhodla správní rada o navrácení původních cen, aby pivovar neztrácel své odběratele.⁸⁶

V tomto roce opustil pivovar dosavadní vrchní sládek Frantisek Lešer a na jeho místo nastoupil Michael Trnka. V roce 1877 klesla výroba o 20 tisíc hektolitrů a zisk nebyl vůbec žádný. Tento rok bývá všeobecně označován jako nejhorší v historii akcionářského pivovaru, kterému trvalo celé čtyři roky než opět dosáhl

⁸⁴ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 42

⁸⁵ Opět od firmy Noback a Fritze

⁸⁶ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 45

úrovně výroby z roku 1976 (72 216 hl). I když v budoucnosti také výstav klesne v porovnání s předcházejícím rokem, tak už nikdy nezaznamená tak citelný pokles jako právě v tomto roce.⁸⁷

Do správní rady byl zvolen bývalý sládek a současný majitel domu na Smíchově, Antonín Peluněk a ostatní její členové byli i přes bouřlivou diskuzi na valné hromadě konané dne 25. listopadu, potvrzeni ve svých funkcích. Na Smíchově se slavnostně představil toho roku zřízený Dobrovolný městský hasičský sbor a současně i požární telegraf, ke kterému se nechal pivovar také připojit. Jelikož měl pivovar svou vlastní hasičskou stříkačku, byl vytvořen domácí dobrovolný hasičský sbor pivovarní, který byl také náležitě vyzbrojen a vycvičen.

Stížnosti na Smíchovskou plynárnu dostoupily v roce 1877 takového vrcholu, že celý pivovar přestal svítit plynem a zavedl do všech místností osvětlení petrolejem.⁸⁸

V následujícím roce 1878 již výroba stoupla o tisíc hektolitrů oproti předešlému, tedy asi na 58 tisíc. Přestože výroba začala zase stoupat, rozhodli se mnozí akcionáři na valné hromadě roku 1879 k prodeji svých akcií. Správní rada od nich koupila 75 těchto akcií po 115 zl., ze kterých chtěla vytvořit rezervní fond. Zemský úřad ale toto rozhodnutí neschválil a vydal nařízení akcie buď znovu prodat nebo je zničit, takže nakonec byly akcie roku 1884 za přítomnosti c.k. notáře zničeny. Valná hromada téhož roku také schválila přepracování stanov akciové společnosti a dar 1.000 zlatých na výstavbu nového katolického chrámu na Smíchově.⁸⁹

Výroba piva stoupla v roce 1879 o více než 10.000 hl, a v tomto roce se také začal prodávat smíchovský ležák v lahvích, který zaznamenal okamžité velký úspěch, takže rozsah stáčení piva do lahví stále vzrůstal.

⁸⁷ Výroba poklesla v porovnání s předešlým rokem také v letech 1884 a 1886

⁸⁸ Svícení petrolejem vydrželo v pivovaru až do roku 1890, kdy byla zavedena elektrika

⁸⁹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 49

IV.1. Návštěva císaře Františka Josefa I. v pivovaru

Nejvýznamnější událostí roku 1880 je pro akcionářský pivovar na Smíchově bezpochyby návštěva císaře Františka Josefa I. Jeho návštěva byla podnětem pro založení Pamětní knihy pivovaru, která od tohoto roku zaznamenávala veškeré významné návštěvy v pivovaru, případně i jiné důležité události a tvořila tak jakousi paralelu k Zápiskům ze zasedání správní rady, které se omezovaly pouze na záznam diskutovaných bodů při poradách. Pamětní kniha naproti tomu barvitě popisovala významné okamžiky do naprostých detailů.

Císař František Josef I. navštívil před smíchovským pivovarem už jeden český pivovar, a to Měšťanský pivovar v Plzni. Bylo to v září roku 1874, kdy posedmá oficiálně vstoupil na českou půdu. Přestože návštěva trvala opět pouze dva dny, zavítal panovník do několika měst jako byla Plzeň nebo Beroun, které dříve neměly to potěšení. Při císařově návštěvě Měšťanského pivovaru v Plzni po dvou sklenicích zrzavého moku prý prohlásil: "Podivno, že žádnému pivovaru se doposud nepodařilo vařit tak dobré pivo. Švechatský a St.-marxský pivovar se k tomu dost namáhaly." I když panovaly jisté pochybnosti o tom, zda je rakouský císař skutečným znalcem piva, rozhodně poskytl místnímu pivovaru ohromnou reklamu. Nicméně je rovněž známo, že přibližně od tohoto roku zapíjel oběd zpravidla právě touto značkou piva.

Následující dvě oficiální cesty Františka Josefa I. do Čech, které proběhly v roce 1879 a 1880, se vztahují k princovi Rudolfovi. Rudolf si tou dobou totiž získával vojenské ostruhy v Praze, kam byl přidělen 28.července 1878 jako plukovník mladoboleslavského pěšího pluku. Návštěva císaře 28.srpna 1879 byla ve znamení manévrů, jichž se aktivně zúčastnil i princ Rudolf. Krátce před tím 18.srpna byl Rudolf jmenován velitelem 36.pěšího pluku. Bylo to za osmé oficiální cesty císaře do Prahy ve dnech 17.- 18.srpna. Tento pluk byl hostitelem císaře i následujícího roku - v pořadí devátá oficiální návštěva mocnáře v Praze ve dnech 1.- 8.června 1880, kdy po vojenské přehlídce 3.června dopoledne na Letenské pláni v Praze byl princ Rudolf povýšen na generála.⁹⁰ Protože se tentokrát jednalo o delší pobyt v Praze než dosud, chtěl císař František Josef I.

⁹⁰ Ketterl, Paměti komorníka císaře Františka Josefa I., str. 128

mimo jiné navštívit i některé průmyslové závody, mezi nimi smíchovský pivovar.

Jeho návštěva byla Smíchovu oznámena dne 2.června a den návštěvy byl určen na 5. června. Smíchov postavil na kraji města slavnostní bránu a před ní šest stožárů se zelenými prapory. Stejnou barvou byly vyzdobeny i všechny domy na smíchovské Hlavní třídě. Císař měl v úmyslu navštívit pivovar, továrnu barona Ringhoffera a c.k. německé gymnázium.⁹¹

Správní rada pivovaru se hned 2. června usnesla na založení Pamětní knihy, do které se návštěva zaznamená. Pivovar začal také ihned s přípravami na návštěvu císaře, jeho výzdobou byl pověřen František Hejtmánek, správce pivovaru. Hlavní vchod do pivovaru byl vyzdoben červenobílými drapériemi, vlevo od vchodu stála pyramida, vyrobená z pivních sudů. Na nádvoří nechali postavit pavilon k uvítání císaře a veškeré pivovarské dělnictvo oblečené do stejnokrojů bylo rozestavěno do slavnostního špalíru. Po obou stranách nádvoří stály pivovarské vozy a vedle vozu hasičská stříkačka, patřící pivovaru. Nad vchod do pivovaru bylo také umístěno sladovnické heslo “ Dej Bůh štěstí!”⁹².

Dne 5.června roku 1880 velmi přšelo a císař přišel do smíchovského pivovaru za doprovodu místodržitele Weebra ve 13:22 hodin z továrny barona Ringhoffera. Místo nemocného předsedy správní rady, Karla Seelinga, uvítal císaře její místopředseda Jan Kohout, který pronesl slavnostní řeč: “Vaše císařské a královské apoštolské Veličenstvo! Nejmilostivější císaři a králi náš! V nejhlubší úctě shromážděná správní rada akcionářského pivovaru nejpokorněji víta Vaše Veličenstvo, vděkem prodchnuta jsouc za tu milost, ze Jste ráčil blahosklonně závod nás svojí nejvyšší přítomností poctíti a děkujeme nejuctivěji staročeským heslem pivovarnickým : Dej Bůh štěstí!”⁹³

Císař František Josef I. odpověděl : “ Teší mne, že jsem mohl závod Váš navštívit, děkuji za uvítání a přeji Vám : Dej Bůh štěstí!”.

Potom uvedli císaře do varny pivovaru, kde mu správce pivovaru, František Hejtmánek, vysvětlil proces vaření piva. Císaře to velmi zajímalo, protože se

⁹¹ Továrna barona Ringhoffera vyrobila jeho salonní železniční vlak, ve kterém císař jezdil od roku 1891, kdy byl uveden do provozu . Souprava se skládala z osmi tmavozelených čtyřnápravových vozů. Pohodlí pro Františka Josefa I. zajišťoval salonní a lůžkový vůz, kde nechyběl telefon a telegrafní přístroj.

⁹² Kniha pamětní akciového pivovaru na Smíchově založená roku 1880

⁹³ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 51

neustále vrchního sládka Michala Trnky vyptával na podrobnosti. V pavilonu, kde bylo připraveno pohoštění, císař vypil celý pohár smíchovského ležáku a pronesl: “ Výborné pivo, vskutku výborné! ”. Potom se na žádost správní rady podepsal česky do Pamětní knihy a slíbil další návštěvu pivovaru.⁹⁴ Kolem třetí hodiny se císař rozloučil se slovy : „, Kladu si za čest, že jsem závod seznal, který jest tak rozsáhlý.”.

Svůj slib ale císař nedodržel, při své další návštěvě Prahy, kde pobýval u příležitosti Jubilejní zemské výstavy v roce 1891, Smíchovem pouze projel. Ačkoliv opět pivovar připravil slavnostní bránu se špalírem všech zaměstnanců a pyramidou z ležáckých sudů, císař pivovar ani nezahlédl. Je zřejmé, že také nejevnil po ochutnání smíchovského ležáku tak veliké nadšení jako po pivu plzeňském a tudíž neposkytl akcionářskému pivovaru stejnou reklamu jako Plzni.

Kromě návštěvy císaře v pivovaru, byl tento rok také ve znamení nástupu nového předsedy správní rady. Na zasedání správní rady v listopadu roku 1880 se vzdal předsednictví z důvodu nemoci Karel Seeling, místo něj byl zvolen Jan Kohout. Správní rada také podala protest proti stavbě Zlíchovského lihovaru, lihovar byl však v jeho těsném sousedství na podzim roku 1880 dostavěn.

⁹⁴ Podpis císaře Františka Josefa I. – příloha č. 9

V. Kapitola IV.

Události následujících deseti let od návštěvy císaře Františka Josefa I. v pivovaru, zahájení výroby Granátu, Jubilejní výstava zemská

Na oslavu sňatku korunního prince Rudolfa s kněžnou Stefanií Belgickou dne 10. května 1881 rozhodla správní rada pivovaru uspořádat v restauračním sále pohoštění, při té příležitosti dostalo zdarma oběd a pivo 100 chudých ze Smíchova.

Pivovar se dále rozšiřoval a modernizoval, po velkých sporech o pivovarský pozemek přiznal Smíchov pivovaru v červnu roku 1881 neomezené vlastnictví pozemku, sahajícího až k nábřeží. Tramvajová trať přes Palackého most, která byla zprovozněna v průběhu tohoto roku, tedy vedla přímo kolem pivovaru. Dále správní rada rozhodla zakoupit u firmy Ringhoffer vybavení pro nový hvozď (již třetí v pořadí) a u firmy Noback a Fritze vylepšený přístroj pro měření velikosti menších soudků.

V srpnu tohoto roku zasáhla pivovar tragická událost, požár Národního divadla. Vinou nedbalosti klempířů, kteří na střeše budovy připevňovali hromosvod a při svém odchodu vysypali žhavé uhlíky z klempířských kamínek do okapového žlabu a řadou dalších nešťastných náhod vypukl ve večerních hodinách ničivý požár. Požár zničil tři desetiletí trvající práci na stavbě divadla a umělecká díla reprezentující v relacích té doby částku půl druhého milionu zlatých. Správní rada pivovaru poukázala na znovuvystavení divadla částku 1000 zlatých a tento dar schválila jednomyslně i valná hromada. Současně reagoval pivovar i zvýšením vlastní ochrany před požárem a proto zřídil ve dvoře hydranty obecního vodovodu.⁹⁵

V následujícím roce vzrostla cena surovin nutných pro výrobu piva, a proto Spolek pro průmysl pivovarnický v království českém a Společenstvo pražských sládků svolaly na 4. listopad jednání ohledně vzrůstu cen za pivo. Na poradě se usneslo zvýšit cenu piva o 1 zlatý za hektolitr stáčeného piva a o 2 krejčary za litr piva ve výčepu. Ovšem toto ujednání nemělo dlouhého trvání, už 10. prosince byla dohoda zrušena. Smíchovský pivovar pak stanovil vlastní cenu piva 7 zlatých

⁹⁵ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 53

a 75 krejcarů za hektolitr, což znamenalo zvýšení ceny o 25 krejcarů. Toto navýšení ceny ale nepokrylo větší náklady na suroviny a kromě toho musel pivovar v tomto roce i investovat i do koupě nového a většího čerpadla na vodu ze studní.⁹⁶ V důsledku toho klesala pozvolna výroba, až v roce 1883 klesla o 2 300 hektolitrů. Pivovar proto přistoupil na snížení ceny zpět na 7 zlatých a 50 krejcarů za hektolitr, aby si zajistil větší odbyt.⁹⁷

Zima roku 1884 byla velmi mírná, což znamenalo nedostatek ledu z Vltavy. Nejdříve se situace řešila operativně lovením ledové tříště z řeky do košů, ale když ani začátkem února Vltava nezamrzla, bylo nutné řešit ledování jiným způsobem. Do Prahy vozilo denně led několik vlaků, led se prodával přímo na nádraží a většinou byl ihned rozprodáný. Pivovar zakoupil celých 60 vagonů ledu.⁹⁸

V.1. Zahájení výroby Granátu

Začátkem roku rozhodla správní rada o zahájení výroby nového druhu piva, tmavého ležáku. Tmavé pivo tzv. bavorského typu se těšilo čím dál větší oblibě, proto začal i smíchovský pivovar v květnu roku 1884 s jeho prodejem. Aby byla vyjádřena spjitost barvy piva i jeho ryze český původ, byl nový druh piva pojmenován podle českého granátu “Smíchovský Granát”.⁹⁹ Bylo to 15° pivo, čili s obsahem alkoholu mezi 6 – 7%. Granát měl veliký úspěch, zasloužil se i o značný nárůst výroby piva v tomto roce, kdy vzrostla o 6000 hl na celkových 86000 hl. Smíchovský Granát se vařil v pivovaru až do roku 1938, a poté se vrátil do výroby až roku 1999 při příležitosti oslav 130 let smíchovského pivovaru.¹⁰⁰ Receptura Granátu zůstala v pivovaru zachována, takže dnešní charakteristika piva jako “polotmavý ležák zlaté až granátové barvy, chmelové vůně, plné chuti s ovocným nádechem a s jemně hořkým dozvukem” od vrchního sládka pivovaru je platná i pro první várky roku 1884. Základem receptury je míchání světlých a

⁹⁶ Výrobu nového čerpadla opět převzala firma Ringhoffer na Smíchově

⁹⁷ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 57

⁹⁸ Cena za vagon se pohybovala od 40 do 50 zlatých, Zápisky ze zasedání správní rady, rok 1884

⁹⁹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 59

¹⁰⁰ Pod jménem Millénium byl představen jako oficiální pivo projektu Praha - Evropské město kultury roku 2000, název Granát se opět zavedl až roku 2002

speciálních (karamelizovaných) sladů a bohaté chmelení aromatickým chmelem. Také díky Granátu rostl i export smíchovského piva. K tradičním zemím, kam se dosud pivo vyváželo(Německo a Švýcarsko) přibýly v tomto roce i první zakázky z Ameriky. Největší vývoz ale samozřejmě směřoval kromě českých zemí do Vídně a jejího okolí. Správní rada pivovaru ale rozhodla, že export piva nebude příliš podporován, protože i přes nárůst výroby pivovar stěží pokryl domácí poptávku. V této souvislosti ale také odsouhlasila modernizaci pivovarského zařízení, hlavně opravu varen a také zakoupení dalších strojů na chlazení mladiny, aby výroba mohla nadále stoupat.

V listopadu roku 1884 byl zvolen nový předseda správní rady poté, co odstoupil z této funkce Jan Kohout, jeden ze zakladatelů pivovaru. Novým předsedou se stal JUDr. J. Sametz. Koncem roku Jan Kohout spolu s dalším bývalým předsedou, JUDr.Karlem Seelingem, zemřeli. Jejich podobizny byly v následujícím roce umístěny do zasedací síně správní rady. V roce 1885 stoupla výroba o 4000 hl, což znamenalo menší nárůst než v předešlém roce. Správní rada přisoudila zpomalení růst nedostatkům hlavně při rozvádění piva ze spilek do ležáckých sklepů. K tomuto sloužil v pivovaru už 14 let parní stroj, ale díky růstu výroby o více než 80 tisíc hl na všechno kapacitně nestačil a pivovar do této doby využíval na rozvod piva do sklepů i ruční sílu.

Nyní však správní rada odsouhlasila koupi nového parního stroje o výkonu 35 koňských sil. Nový parní stroj měl v případě potřeby sloužit i domácímu hasičskému sboru, který od svého založení roku 1877 zasahoval při požárech v celém okolí a kromě častých poděkování dostával i peněžité odměny. Domácí hasičský sbor dosáhl největšího uznání v polovině dubna roku 1887, kdy v sousední pekárně u pivovaru vypukl požár, který ohrozil i samotný pivovar. Hasičský sbor ale rychle zasáhl a oheň zlikvidoval, takže pivovaru žádná škoda nenastala.

Hlavní událostí roku 1886 byla pro smíchovský pivovar návštěva belgických a francouzských sládků začátkem dubna . Jejich hlavním záměrem bylo poznat pivovarnictví ve východních zemích. Proto kontaktovali český spolek pivovarnický, který následně zprostředkoval a také pomohl s organizací jejich návštěvy v pivovaru. Správní rada půjčila Spolku sál v domácí pivovarské

restauraci, kde uspořádal malou výstavu o pivovarnictví v Čechách. Výstavu připravil sládek František Chodounský, autor několika knih o pivovarnictví, ve spolupráci s správcem smíchovského pivovaru Františkem Hejtmánkem. Po velkém úspěchu výstavy i celé návštěvy bylo v pivovarnickém kruhu jednoznačně rozhodnuto o založení Výzkumného ústavu pivovarnického v Praze. Správní rada smíchovského pivovaru přispěla jako jeden ze zakládajících členů částkou 1000 zlatých.

V následujícím roce se projevil nedostatečné zajištění provozu na Hlavní třídě před pivovarem. Buštěhradská dráha jako majitelka nádraží a pozemků ležících na druhé straně Hlavní třídy nedodržela svůj záměr rozšířit nádraží, přesto ohraničila stavební pozemek. Provoz na Hlavní třídě, která začínala být čím dál frekventovanější, musel být proto zúžen a vznikaly komplikace, které se dotýkaly i pivovaru, protože komunikace vedla přímo před jeho vstupní branou. Smíchovská obec posléze rozhodla o odkoupení pruhu pozemku od Buštěhradské dráhy a rozšíření Hlavní třídy. Smíchovský pivovar ve vlastním zájmu přispěl na koupi částkou 1000 zlatých.¹⁰¹

Stále častěji přicházel na schůzích správní rady na řadu problém nedostatečné kapacity pivovarských sklepů. Vybudování nových sklepů bylo velmi obtížné, protože už počáteční investice, koupě nového pozemku, byla příliš vysoká. Proto také správní rada až po dlouhých jednáních rozhodla o koupi sousedního pozemku s pekárnou za 95 tisíc zlatých. Valná hromada, která se konala v listopadu 1889 ale tuto koupi neschválila. Jako řešení problému kapacity sklepů byl posléze přijat návrh zavedení strojového chlazení sklepů, kdy by bylo možné použít k ukládání piva všechny sklepní prostory. Strojovým chlazením sklepů také bylo možno zvýšit výrobu až na 150 tisíc hektolitrů, což správní rada také schválila jako jeden z cílů. Zároveň určila několik odborníků, kteří navštívili pivovary v Německu, aby získali poznatky o novější úpravě pivovarů.¹⁰²

Následně byl celý projekt zadán firmě Ringhoffer na Smíchově, která vyrobila zařízení na strojové chlazení spilek i sklepů podle systému Linde. Tento systém, který pracuje na základě stlačování a odpařování čpavku, se zaváděl postupně

¹⁰¹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 67

¹⁰² Strojové chlazení pivovarských sklepů zavedl například už v roce 1875 G. Sedlmayer ve svém pivovaru v Mnichově, Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 71

v celé Evropě. V Americe systém Linde fungoval také, pouze s drobnou odchylkou a to, že uvolněný čpavek se vede přímo do míst, která se mají chladit, a ta ochlazuje. Naproti tomu v Evropě se ochlazoval čpavkem vzduch nebo jakákoliv tekutina a teprve ta se rozváděla do sklepů či spilek. Stroje na chlazení sklepů byly ve smíchovském pivovaru umístěny do prostor, které dosud obývali bednáři. Jako další opatření ke splnění cíle výroby nechala správní rada postavit novou varnu s kapacitou 100 hektolitřů. Výroba zařízení nové varny byla opět zadána firmě Ringhoffer.

V roce 1889 vešel v platnost zákon o nemocenských pokladnách, proto nechala správní rada zřídit tovární pokladnu i pro pivovar. Předsedou této pokladny byl jmenován sládek Michal Trnka. Dále správní rada na své schůzi v květnu tohoto roku jmenovala dosavadního správce pivovaru, Františka Hejtmánka, ředitelem závodu. Hejtmánek pracoval tou dobou v pivovaru již téměř dvacet let, vedl zápisy o zasedání správní rady a podílel se velkou měrou na všech slavnostních událostech a organizaci významných návštěv.¹⁰³

V tomto roce se vyšplhala výroba na 110 tisíc hektolitřů, což znamenalo jednak překročení hranice 100 tisíc, a také velký nárůst během roku o 12 tisíc hektolitřů. Hejtmánek považuje tento prudký vzestup za následek investic do zvýšení kapacity výroby.

V březnu následujícího roku přestal pivovar používat k osvětlení petrolejové lampy a do všech prostor bylo zavedeno elektrické osvětlení od firmy Františka Křížíka z Karlína. Elektrické světlo nechal pivovar zavést i do své restaurace.¹⁰⁴ Mimoto nechal pivovar zřídit telefonní linku, smlouva byla podepsána dne 2. dubna roku 1890 a hned v příštích dnech dostala pivovarská stanice číslo 675. Začátkem září stejného roku postihla Prahu velká povodeň. Po vytrvalých deštích dosáhla výška hladiny ve Vltavě 5,32 metrů s kulminačním průtokem 3 975 m³/s. Dne 4.září naplavené dříví z horního toku Vltavy způsobilo zboření dvou pilířů Karlova mostu.¹⁰⁵ Kromě toho zatopila voda kotelnu a přízemí Národního divadla, bylo zatopeno 4000 domů a 162 osob ze Štvanice se zachránilo až útekem po žebříku na Negrelliho viadukt.¹⁰⁶ Velká voda zasáhla velmi citelně i Smíchov,

¹⁰³ Osobě Františka Hejtmánka bude věnována více prostoru v poslední kapitole

¹⁰⁴ Zápisky o schůzích správní rady, rok 1890

¹⁰⁵ Pohled na Karlův most pobořený povodní v roce 1890 – příloha č.10

¹⁰⁶ Herčík, Půdorys povodně v Praze, na Smíchově a Karlíně, Zlatá Praha, roč. VII., 1890, č. 43

držela se několik dní a tím způsobila ještě větší škody. V pivovaru se voda dostala do maštálí, bednáren , sušáren na mláto, ale hlavně do sklepů, kde hladina dosahovala až dvou metrů. Protože ale pivovar krátce předtím přešel na strojové chlazení sklepních prostor, neznamenal jejich zatopení katastrofu. Situace byla ovšem odlišná ve smíchovských hostincích, největších odběratelů smíchovského pivovaru. Ve většině zůstaly promočené zdi a podlahy, které museli majitelé vyměnit, především ale voda zničila led na chlazení sklepů. Jak uvádí Hejtmánek, poskytl pivovar svým postiženým odběratelům náhrady, dodával jim stáčená piva i potřebný led.

Koncem roku vrcholily přípravy na Jubilejní zemskou výstavu, správní rada rozhodla, že kvůli prezentaci jejich piva v budoucnosti je nutné opatřit všechna prodejní místa obchodní ochrannou známkou. Ta byla také zaprotokolována, aby nedošlo k jejímu zneužití. Kromě schválení ochranné známky zvolila také správní rada svého nového předsedu, kterým se stal Antonín Peluněk, bývalý sládek a člen správní rady již od roku 1877. Dosavadní správce odstoupil z důvodu vleklé nemoci.

Výroba opět znatelně vzrostla, a to o 13 400 na celkových 123 400 hektolitrů.

V.2. Jubilejní výstava zemská roku 1891

První informace o pořádání Jubilejní zemské výstavy přišla do pivovaru už v červenci roku 1889, kdy dostal výzvu od prozatímního zařizujícího výboru, aby se přihlásil do řad vystavovatelů. To také posléze učinil. Výstavní výbor totiž předem vypsál pevné a závazné ceny všech jídel a nápojů, vymínil si schvalování veškerých ceníků, možnost permanentní kontroly, jednotné oblečení pro číšníky a sklepnice a ještě jednorázový poplatek 1,5 zlatých z každého vytočeného hektolitrů piva. Proto také nedošly ve stanovené lhůtě skoro žádné přihlášky na provozování hostinské živnosti na výstavišti. Až po vypršení lhůty se přihlásilo několik správ českých pivovarů. I tak se ale v den otevření jubilejní výstavy nacházelo na výstavišti pouhých deset restauračních podniků, v pořadí dle velikosti restaurace Měšťanského pivovaru v Plzni, Akciového pivovaru v Plzni a

jako třetí Akcionářského pivovaru na Smíchově.¹⁰⁷

Výstava byla naplánována od května do října roku 1891 jako oslava 100. výročí průmyslové výstavy uspořádané českými stavy ke korunovaci Leopolda II. českým králem. Proto také dostala název "Jubilejní", hlavně ovšem umožňovala prezentaci českých výrobků a vynálezů, stejně jako bohatství měšťanstva. Především v Praze se konaly už od konce roku 1890 mohutné přípravy. Správní rada smíchovského pivovaru odsouhlasila ihned po podání přihlášky garanční fond 1000 zlatých a ustanovila generální výstavní výbor, do kterého jmenovala svého předsedu, Antonína Peluňka. Dále dala k dispozici slavnostní sál v pivovaru, kde už v listopadu přednášel inženýr a továrník Richard Jahn o tom, jak bude zemská výstava zařízena. Pan rytíř z Píseckých byl pověřen, aby za 6500 zlatých vypracoval plán dřevěného výstavního pavilonu.

Pavilon byl na výstavišti umístěn po pravé straně hlavního průmyslového paláce a zaopatřen veškerým, vybavením, nutným pro obsluhu návštěvníků. Pivovar dbal i na vlastní zaměstnance a koupil velké množství lístků, které stačilo pro několik návštěv výstavy všem dělníkům.

Jubilejní zemská výstava začala dne 15.května velkou zahajovací slavností za přítomnosti arciknížete Karla Ludvíka, bratra císaře, a jeho ženy, arcikněžny Marie Terezie. Protože květen byl velmi teplý, byly ve večerních hodinách obsazeny na výstavišti úplně všechny restaurace a i tak naprostá většina návštěvníků, kteří se chtěli občerstvit, místo nenašla. Mnozí z nich potom jedli ve stoje, ostatní hledali restaurace mimo výstavní areál. Až když bylo zřejmé, že výstava přiláká opravdu velké množství lidí, začaly se množit přihlášky na provozování dalších restaurací.

Koncem července tak vzrostl jejich počet, z původních deseti na 62 tzv. ochutnáváren, kde se čepovalo především pivo a podávala jen jednoduchá jídla, a 50 restauračních zařízení jako hostince, pivnice, vinárny, kavárny, pekárny a velmi oblíbený American Bar s černou obsluhou.¹⁰⁸ V té době se už na výstavišti čepovalo 51 druhů pív, pražští sládkové z menších pivovarů jako U Labutě nebo U Fleků měli společné ochutnávárny. Celkem se na výstavě vypilo 19 361 hektolitrů piva, to znamenalo v průměru 12 hektolitrů denně. Restauracní zařízení

¹⁰⁷ Hlavačka, Jubilejní výstava 1891, str. 77

¹⁰⁸ Hlavačka, Jubilejní výstava 1891, str. 78

na výstavišti se také velmi záhy stala dostaveníčkem pražské společnosti. Na jídlo a pití tam docházel například český místodržící hrabě Thun s manželkou nebo kníže Karel Schwarzenberg. Jak poukazoval výstavní tisk, Vilímkův výstavní denník Praha, výstavní restaurace byly svědkem i mnoha milostných setkání a flirtů.¹⁰⁹

Pavilon smíchovského pivovaru nabízel kromě obvyklého sortimentu svých piv a několika druhů jídel i bezplatné pohoštění pro všechny ohlášené děti. To platilo po dobu trvání výstavy a pro pivovarskou restauraci na Smíchově. Děti přihlásila hlavně Ústřední matice školská, ale také například Národní jednota pošumavská a jiné spolky.¹¹⁰

Soubornou výstavu českého pivovarnictví pořádal Spolek pro průmysl pivovarský v král. Českém v průmyslovém oddělení výstavy. O tuto se zasloužil zvláštní výbor spolku pod vedením sládka Františka Chodounského, autora několika knih o pivovarnictví v Čechách. Smíchovský pivovar tu vystavil ve dvou skleněných skříních stručný přehled o sobě a svých výrobcích. Z písemných památek ukázal Pamětní knihu s podpisem císaře Františka Josefa I. a dále původní zakládací listinu pivovaru z roku 1868. Ve druhé vitrině byly vyloženy vzorky květu a sušeného mláta, grafické znázornění cen surovin nutných pro výrobu piva, graf výroby a zisku. Posledním exponátem byla listina se jmény a dobou působnosti jednotlivých členů správní rady od založení akcionářského pivovaru.

Ve dnech 26.září - 2.října 1891 hostila Praha ve svých zdech už podesáté oficiálně císaře, který přijel na návštěvu Jubilejní výstavy. Naděje spojené s touto panovníkovou návštěvou vyjádřil časopis Světozor takto:"Že Jeho Milost král náš vida tak přesvědčivý důkaz mohutného vývoje národa českého,potěšen v královském srdci svém,nejen zachová národu našemu lásku,jíž dosud proň cítil,ale přílne ještě více k národu tomu,jenž za nadšených bouřlivých projevů radosti, oddanosti a věrnosti s chloubou ukazuje mu své dílo a klade mu je k nohám, a že milostivě nakloněn bude jeho nejhoroucnějším přáním a tužbám." Přesto je třeba uvést,že tato cesta měla opět poněkud neklidné pozadí jednání o tzv. Punktacích. Tyto nakonec nebyly přijaty a proto němečtí podnikatelé houfně odmítali účast na

¹⁰⁹ Pohostinství na Jubilejní zemské výstavě – příloha č. 11

¹¹⁰ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 80

výstavě, která tím pádem probíhala v ryze národním duchu.¹¹¹ Původně měl císař přijet již na počátku července, ale byl nucen vyčkat až se v Čechách uklidní vyostřené nacionální potyčky, zdržení je třeba připsat i onemocnění místodržitele hraběte Thuna.

Císař přijel do Prahy již za ranních hodin dne 26.září. a ještě téhož dne odpoledne zavítal poprvé na Výstaviště, kde se objevil (ve své oblíbené maršálské uniformě) kolem čtrnácté hodiny. Byl okamžitě uveden na pro tento účel připravené podium, kde vyslechl uvítací zdravici předsedy generálního výboru zemské výstavy Bedřicha, hraběte Kinského.

Po krátkých proslovech německy se vydal císař na prohlídku výstavy (na ní zavítal během této své návštěvy ještě jednou) a podle udání zde přítomných se o vše živě zajímal, jednotlivými odděleními výstavy byl doprovázen vždy odborníkem, např. sochařství mu na výstavě prezentoval J.V.Myslбек.¹¹²

Při svém odjezdu z Prahy zavítal císař i na Smíchov. Tentokrát ovšem neměl v úmyslu prohlídku průmyslových závodů, takže Smíchov pouze projel. Pivovar i přesto nechal slavnostně vyzdobit vstupní bránu pyramidou ze sudů různých velikostí a ozdobami z chmele a pšeničných klasů. Před bránou mávalo kolemjedoucímu císaři veškeré pivovarské dělnictvo včetně správní rady.¹¹³

Jubilejní zemská výstava skončila dne 18.října, podívat se přišlo více než 2 440 000 návštěvníků, čímž Praha předstihla podobné akce ve Vídni i v Budapešti. Po mnoha problémech, včetně povodně, tu bylo postaveno 150 pavilonů a dalších staveb, z nichž většina na dnešním Výstavišti slouží dodnes a své výrobky tu představilo 8772 vystavovatelů. S výstavou samotnou souvisela i řada dalších novinek, na výstaviště jezdila první v Praze Křižíkova elektrická tramvaj, na Petříně byla postavena rozhledna a lanová dráha.¹¹⁴

Po skončení výstavy se udílely ceny v jednotlivých kategoriích, ovšem jejich rozdělení se protáhlo až do roku 1892. Akcionářský pivovar na Smíchově dostal za svůj výrobek čestný diplom, a k němu ještě od Spolku pro průmysl pivovarnický v království Českém zlatou medaili.

¹¹¹ Punktace by znamenaly posílení vlivu Němců v Čechách

¹¹² Bauš, Procházka výstavou, Světozor, roč. XXV, 1891 č.46

¹¹³ Kniha pamětní akciového pivovaru na Smíchově, rok 1891

¹¹⁴ Veselá, Praha výstavní a Jubilejní, <http://www.ipos-mk.cz/casopis/clanky/200107014.htm>, 2.11.2005

Mimo tyto hlavní ceny dostal ještě ředitel pivovaru, František Hejtmánek, stříbrnou medaili za spolupráci, bronzovou medaili zemědělské rady, zlatou medaili pivovarnického spolku a k tomu zlatý pamětní peníz od Smíchovské městské rady. Dále byli medailemi oceněni i sládek Michal Trnka, účetní František Kautský, podsládek František Trnka a nadbednář František Slavík. Dalších 6 zaměstnanců dostalo diplom.¹¹⁵

Protože už při udělení povolení k stavbě pavilonu na výstavišti výstavní výbor určil, že do konce listopadu musí být pavilon odstraněn a místo prázdné. Správní rada proto rozhodla, že pavilon bude přestěhován na část pivovarského pozemku u nábřeží a okolí bude upraveno na příští léto jako restaurační zahrada. V této souvislosti Hejtmánek zmiňuje nespravedlnost rozhodnutí výstavního výboru, protože pivovar odklidil svůj pavilon v určeném čase a už neměl možnost vystavovat v něm při dalších příležitostech. Ti vystavovatelé, kteří své pavilony a stánky na výstavišti nechali, je přitom stále užívají.¹¹⁶

I když byla hlavní náplní roku 1891 jubilejní výstava, přesto pivovar pokračoval v modernizujících tendencích. Začátkem března městská rada schválila novou varnu a o dva týdny později už se v ní vařila první várka. Od té doby se vařilo v obou varnách. Kromě toho byl rozšířeny konírny a zavedeno strojové chlazení na spilky. Správní rada také poukázala na nutnost připravit projekt rozšíření závod na kapacitu 200 tisíc hektolitrů. První krok z rozšíření výroby znamenal zakoupení sousedního pozemku od Paromlýnské společnosti o rozloze 4,5 tis. čtverečních metrů. Plán počítal se stavbou spilek, sklepů a sladovny na tomto pozemku.

¹¹⁵ Konkrétně úředník Josef Tobiáš, nadsklepní Vojtěch Otásek, nadsladovní Jan Škorpil, vaříč Jarolím Budil, spileční Emil Weiss a výpravčí František Lašťovka

¹¹⁶ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 83

VI. Kapitola V.

Události dalších let, vzhled pivovaru po pětadvaceti letech od jeho vzniku a celkové shrnutí jeho dosavadního vývoje

Rok po ukončení Jubilejní zemské výstavy stoupala výroba ve smíchovském pivovaru závratným tempem, které správní rada neočekávala. Spotřeba piva zaznamenala mnohem větší nárůst než v roce pořádání výstavy, kdy se hlavně díky pavilonu přímo na výstavišti a velké návštěvnosti Prahy vyrobilo přes 140 tisíc hektolitrů. V tomto následujícím roce činila výroba přes 170 tisíc hektolitrů, proto začala správní rada pivovaru opět naléhavě řešit otázku dalšího rozšiřování závodu. Po zakoupení jednoho pozemku od Paromlýnské společnosti zahájila jednání s dalším majitelem sousedního pozemku, Stavební bankou, o jeho odkoupení.¹¹⁷

Koupě pozemků od obou společností byla správní radou schválena začátkem ledna roku 1893, koncem ledna byly již pozemky zaevidovány jako majetek pivovaru. Pivovar tím získal plochu 10 200 metrů čtverečních za celkovou cenu 102 928 zlatých. Všechny dosud vypracované projekty na rozšíření výroby na již dříve zakoupeném pozemku musely být proto upraveny s ohledem na nově začleněné plochy. Překážkou všech projektů se ale ukázala být plánovaná ulice, která měla vést od hlavní třídy středem nově koupených pozemků k hořejšímu nábřeží. Správní rada rozhodla, že učiní veškeré možné kroky, aby stavbě ulice zabránila. V květnu se jí podařilo po delších jednáních dohodnout se smíchovskou obcí náhradu 8 794 zlatých, když bude vypuštěna střední část projektované ulice.

Dále postoupil obci pozemky pro upravení Mostecké (dnešní Lidické) ulice, která vede od schváleného konce této ulice k nábřeží. Tím byl problém možného rozdělení pivovaru vyřešen a projekt na vybudování sklepů, spilek, strojovny a kotelny na nově zakoupených pozemcích mohl být schválen. Rozpočet na stavby se vyšplhal na 76 067 zlatých a celý projekt získali stavitelé Jechenthal a Hněvkovský s tím, že stroje do nových prostor budou dodány firmou Ringhoffer.¹¹⁸

¹¹⁷ Kniha pamětní akciového pivovaru na Smíchově, rok 1892

¹¹⁸ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 91

Valná hromada v listopadu předešlého roku rozhodla o vydání 681 nových akcií. Správní rada vybrala termín v červnu a ustanovila formu upisování – na pět starých akcií dána jedna nová nebo na jednu starou akcií dána 1/5 akcie nové, se stanoveným kurzem 400 zlatých za jednu akcií znějící na 200 zlatých. Celkově celá transakce přinesla pivovaru částku 164 573 zlatých. Valná hromada, odbývajíc se v listopadu tohoto roku, shrnula dosažené výsledky pivovaru: výroba dostoupila výše 200 150 hektolitrů, výtěžek jak obchodní tak i z prodeje nových akcií vytvořil zdroj pro doplnění obchodního kapitálu na 200 tisíc a rezervní fond na 375 tisíc zlatých. Jako poslední bod jednání potvrdila dosavadního předsedu správní rady, Antonína Peluňka, ve funkci na další rok. Na valné hromadě se probírala jako okrajová záležitost i situace pivovarnického průmyslu, především v Praze.

Jako souhrn zaznamenal ředitel pivovaru Hejtmánek několik bodů. Zaprvé se od roku 1869, kdy byl založen Akcionářský pivovar na Smíchově, snížila úroková sazba z původních pěti na 3 ½ procenta a v případě velkých obnosů i jen na 3 procenta. Dále roste, a nejen v českých zemích, konzumace piva, takže stále více se v pivovarnictví vzrůstá export, dokonce i do zemí jako Francie a balkánské státy, které tradici pití piva nemají a pivo tam nikdy nepatřilo k denní potřebě. Z těchto důvodů se masivně rekonstruovaly staré pivovary a hojně zakládaly nové.¹¹⁹ Jako třetí důvod Hejtmánek uvádí i ocenění dosažených výsledků smíchovského pivovaru. Proto se v Praze začalo mluvit a založení podobných velkých pivovarských závodů jako stál na Smíchově a v roce 1893 byl založen první z nich – Měšťanský pivovar na Královských Vinohradech.¹²⁰

Roku 1894 dosáhl smíchovský pivovar pětadvaceti let své existence, i když vlastní výroba začala až roku 1871. Proto se správní rada usnesla sestavit popis událostí od vzniku závodu. Úkolem byl pověřen František Hejtmánek, který v pivovaru pracoval od samého počátku, nejprve jako účetní a zapisovatel na schůzích správní rady, posléze jako ředitel závodu. Hejtmánek sepsal chronologicky události prvních pětadvaceti let, vznikl dokument, kde každý rok

¹¹⁹ Plánovalo se založit podobné akciové podniky na Žižkově, v Karlíně a na Královských Vinohradech. Nakonec ale kromě Měšťanského pivovaru na Královských Vinohradech byl založen První pražský měšťanský pivovar, a.s. Roku 1895 v Holešovicích a o něco později Hostinský pivovar pražských sládků roku 1898 v Braníku, <http://www.pivovary.info/historie/pa/pa.htm>, 14.03.2006

¹²⁰ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 92

tvoří samostatnou kapitolu. Kniha „ Akcionářský pivovar na Smíchově - Paměti prvních dvacetipěti let, vychází a vlastně se téměř shoduje ze zápisy z jednání správní rady. Správní rada akcionářského pivovaru se scházela v průměru pětkrát měsíčně a probírala veškeré výrobní i obchodní záležitosti.¹²¹ Do svých Pamětí vybral Hejtmánek pouze některé události a rozhodnutí. Nejvíce se věnoval rokům 1880 (návštěva císaře Františka Josefa v pivovaru) a 1891(Jubilejní zemská výstava).

Chronologický popis událostí končí rokem 1894, pak následuje krátký doslov a přílohy, data a přehled účastníků všech valných hromad, aktuální přehled všech zaměstnanců a členů správní rady a stručný popis současného pivovaru. Jako další přílohy použil přehled výroby od roku první várky a to jak v číslech tak i graficky znázorněný, soupis všech vyznamenání, které pivovar dostal, ceny akcií a jako poslední přehled doby působení předsedů a ostatních členů správní rady na časové přímce. Kniha byla vydána roku 1895 a u příležitosti valné hromady, pořádané 11.listopadu, všichni zúčastnění dostali při slavnostním obědě jeden výtisk zdarma.

Zápisky ze schůzí správní rady obsahují vždy přehled všech přítomných členů a u nepřítomných důvod, pro který byli omluveni, dále pak stručný soupis všech diskutovaných bodů. Pokud nebyla řešena nějaká prioritní záležitost, probírala správní rada na svých zasedáních nejprve obchodní stránku podnikání, jako schválení ceny piva dodávaného do určitých hospod nebo dohody o dlouhodobých smlouvách. Pak se řešil operativní chod pivovaru, odsouhlasení nových investic a odměny současným či nabírání nových zaměstnanců. Jako poslední bod na programu většinou bývaly příspěvky na všemožné akce či stavby nebo poskytnutí prostor zdarma a případně i občerstvení na různé akce pořádané buď Městskou radou nebo spolky působícími na Smíchově.¹²²

Kromě agendy ze zasedání správní rady vznikla také Pamětní kniha akciového pivovaru na Smíchově.¹²³ Pamětní kniha, kterou také dostal na starost a sepisoval po dobu svého působení v pivovaru Hejtmánek, byla založena z rozhodnutí správní rady dne 2. června 1880, když byla ohlášena návštěva císaře Františka

¹²¹ Zápisky ze zasedání správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově – jsou dodnes v pivovaru dochovány z let 1881 – 1890. Každý rok tvoří samostatnou knihu.

¹²² Zápisky ze zasedání správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově

¹²³ Ukázka ze zápisů do Pamětní knihy – příloha č. 12

Josefa I.

Pamětní kniha obsahuje naprosto stejné informace jako Zápisky, ty však nejsou zapsány heslovitě v poznámkách jak je tomu u Hejtmánkových zápisů, ale tvoří souvislý text. Některé události jako třeba návštěva císaře jsou velmi barvitě popsány a jsou téměř vynechány jakékoliv číselné údaje. Postupem let se ale oboje zápisy začínají čím dál více podobat. Pamětní kniha zaznamenává události let 1880 – 1924 naprosto pravidelně, pak zápisů ubývá a omezují se pouze na konkrétní významnou událost, většinou jde o návštěvu nějaké osobnosti v pivovaru. Ke krátkému popisu celé události je vždy připojen podpis dané návštěvy.¹²⁴ Postupný úbytek zápisů zřejmě souvisí i s faktem, že roku 1920 zemřel hlavní tvůrce všech pamětí. František Hejtmánek se narodil roku 1839 v Hostomicích a oženil se s Augustinou Greifovou, jejíž bratr Vilém byl majitelem pivovaru v Havlíčkově (tehdejším Německém) Brodě.

Do akcionářského pivovaru na Smíchově nastoupil jako účetní a zapisovatel na schůzích, dne 22. května 1889 rozhodla správní rada o jeho jmenování ředitelem závodu. Jak sám uvádí v Pamětech, bylo to za jeho „ téměř dvacetileté svědomité a příčinlivé služby a hledě k rozsáhlému oboru jeho působnosti „ . Vzhledem k tomu, že stejné vyjádření se vyskytuje i v Zápiscích z roku 1889, je zřejmé, že toto jeho ohodnocení správní rada opravdu vyslovila. V roce 1909 se stal Hejtmánek místopředsedou správní rady a od roku 1913 až do své smrti byl jejím předsedou. Celou dobu svého působení vedl i Pamětní knihu pivovaru, a to prakticky až do své smrti.¹²⁵ Roku 1894 nastoupil po krátkém působení účetního Františka Kautského na toto místo další z bratrů Hejtmánkovy manželky, Teodor Greif. Poslední z bratrů Hejtmánkovy manželky, Emanuel Greif, jako jediný nepracoval v pivovarnickém průmyslu, nýbrž byl statkářem.

V otcových stopách nešel ani Hejtmánkův syn František, který byl majitelem několika realit na Smíchově, jak uvádí ve svém poděkování za příspěvek autoři

¹²⁴ Kniha vlastně začíná podpisem císaře Františka Josefa, následuje podpis arcivévody Karla a ministra obchodu, barona Di Paulli, roku 1899, pak je na dlouhá léta odmlka. Další podpis je až z roku 1984 při návštěvě Kim Ir Sena, dále z návštěvy britského prince Charlese roku 1996 a poslední je z roku 2001 od jednoho z největších světových odborníků na pivovary a pivovarnictví, Michaela Jacksona.

¹²⁵ V hesláři biografického slovníku českých zemí, část III., v Historickém ústavu Akademie věd České republiky je František Hejtmánek uveden jako „ Průmyslový podnikatel (pivovarnictví) „, s kategorií D, což znamená „ostatní osobnosti svým působením většinou regionálního nebo časově omezeného významu „.

knihy „Smíchovsko a Zbraslavsko „. Na vydání této knihy přispěla kromě místních občanů také většina firem působících na Smíchově. František Hejtmánek přispěl částkou 10 zlatých, samotný Akcionářský pivovar částkou 25 zlatých. Tato nebyla nijak závratná vzhledem k tomu, že továrna barona Ringhoffera přispěla 50 zlatých a další z pivovarů na Smíchově, patřící Janu Stejskalovi, přispěl 20 zlatých, přestože jeho výroba činila pouhých 21 tisíc hektolitrů ročně oproti téměř 200 tisícům hektolitrů, který vyráběl Akcionářský pivovar.¹²⁶

Na jeho obranu nutno uvést, že se tou dobou potýkal s velikými problémy a jeho výroba po veliké expanze v době krátce po Jubilejní zemské výstavě lehce stagnovala a mimoto měl pivovar v tomto roce velká vydání. Kromě investice 86 tisíc zlatých na nové spilky a sklepy, přispěl také na úpravy a ohrazení nových ulic a to až 100 tisíc zlatých.¹²⁷ Kromě toho začal smíchovský pivovar stále více pociťovat konkurenci dalších velkých závodů, v tomto roce se začal stavět další konkurent, branický pivovar.

Další z osob činných v pivovaru, okresní starosta na Smíchově Antonín Peluněk, přispěl na uvedenou knihu částkou 15 zlatých. Peluněk, který býval sládkem takže měl k pivovarnictví vždy blízko, se stal členem správní rady pivovaru už roku 1877, od 1884 byl jejím místopředsedou a konečně roku 1890 byl zvolen předsedou a velkou měrou se zasloužil o úspěch výstavního pavilonu pivovaru na Jubilejní výstavě. Proto také správní rada rok u 1892 nechala vyvěsit jeho portrét v nově upravené zasedací síni pivovaru, což byla do té doby nevídaná věc, protože podobizny předsedů se do zasedací síně věšely zásadně až po jejich smrti. Post předsedy pak Peluněk vykonával až do své smrti roku 1900.¹²⁸ Kromě těchto dvou funkcí zastával i pozice purkmistrova náměstka a člena okresní školní rady na Smíchově. Dne 10. března roku 1895 dostal Peluněk rytířský kříž Františka Josefa. Večer se v pivovaru konala u této příležitosti slavnostní hostina v reprezentačním sále, kromě členů správní rady se jí účastnilo i městské zastupitelstvo v čele se starostou Aloisem Elhenickým.¹²⁹ Celkem se jí zúčastnilo přes 200 osob, většina z nich zůstala slavit až do půlnoci. V pamětní knize byl Peluněk označen i jako „majitel domu, neúnavný podporovatel českého školství

¹²⁶ Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 3

¹²⁷ Kniha pamětní, rok 1899

¹²⁸ Zápisky ze schůzí správní rady, podle jednotlivých roků

¹²⁹ Alois Elhenický se stal předsedou správní rady po smrti Antonína Peluňka, Kniha pamětní

jakož i stavby chrámu sv. Václava a chudobince na Smíchově¹³⁰. Pocházel z rodu Peluňků, majitelů velkostatku na zbraslavském panství. Na Zbraslavi je dodnes ulice, která nese název K Peluňku.

Jedním z nejznámějších členů správní rady pivovaru byl zajisté Antonín Cífka, člen rady od roku 1870, po dvaceti letech se stal jejím místopředsedou, ale hned následující rok zemřel. Cífka byl kromě činnosti ve správní radě pivovaru známý majitel realit a hotelu U černého koně v Praze, dále místopředseda správní rady paroplavební společnosti na Vltavě a člen městské rady na Žižkově. Do restaurace ve svém hotelu nechal ihned po zahájení výroby zavést smíchovský ležák.¹³¹ Roku 1873 nechal postavit zámeček Vinice u Loděnic, kde posléze vybudoval vinohrad a výrobu kněžihorského vína¹³². Měl patnáct dětí, z nichž ani jedno po otcově smrti nepokračovalo v jeho činnosti ve smíchovském pivovaru.

Jako významné osoby správní rady je nutné jmenovat také rytíře Písecké z Kranichsfeldu. Do správní rady nejprve vstoupil Václav, a to už roku 1871, v roce 1883 ho po jeho náhlé smrti nahradil syn Josef. Rytíři Písečtí se podíleli hlavně na projektech a rozpočtech staveb pro pivovar. Především Josef, který byl vystudovaný inženýr, měl velkou zásluhu na stavbě pavilonu pro Jubilejní zemskou výstavu a poté vypracoval projekt i na restaurační pavilon pro národopisnou výstavu roku 1895.¹³³

Poslední z významných osob pivovaru je nepochybně jeden z jeho zakladatelů, Jan Kohout. Původním povoláním tesař se usadil s rodinou na Smíchově roku 1849. Postavil si malou prosperující továrnu na mlýnská složení a stroje, kterou jako zručný řemeslník a schopný podnikatel rozšiřoval, stal se i městským radním. V roce 1869 založil spolu s Vilémem Pickem akcionářský pivovar, pro jehož stavbu poskytl svůj pozemek. Byl jedním z patnácti prvních akcionářů, když upsal částku 2 tisíce zlatých také jeden ze tří, kteří v pivovaru vytrvali. Kromě Kohouta zůstali v pivovaru ještě Vilém Pick a Dr. Karel Sametz.¹³⁴ Jeho továrna na stroje dodávala do pivovaru některá zařízení, mimo jiné i roku 1874 vyřizovala

¹³⁰ Kniha pamětní, rok 1890

¹³¹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 28

¹³² Zámečku se říkalo „Letohrádek rodiny Cífkovy“ nebo „Cífkova vila“ a teprve později dostal podle přilehlého vinohradu název Vinice, <http://www.poznej.cz/lodenice/16.03.2006> – příloha č. 13

¹³³ Kniha pamětní, rok 1895

¹³⁴ Dr. Sametz byl sedm let předsedou správní rady a to až do své smrti roku 1890

objednávku na přístroj pro vytahování vozíků se sladem do nové sladovny.

Jan Kohout se stal roku 1873 místopředsedou správní rady, od roku 1880 byl jejím předsedou a to až do své smrti v roce 1884.

Kromě činnosti v pivovaru měl ovšem i jinou oblast podnikání. V roce 1879, kdy se do jeho domu na čas nastěhovala anglická rodina, měl třicet let zkušeností se strojnickou výrobou. Anglikánský farář se dvěma dcerami a synovcem si přivezli jedno z prvních jízdních kol a když se poprvé projel po dvoře továrny, byli Kohoutovi synové Jan a František naprosto nadšení. Přesvědčili otce, aby ve své strojní továrně zkusil výrobu a tak u nás vznikla na sklonku roku 1879 první tři vysoká kola. Zájem o kola a jízdu na nich byl veliký. Už 16. listopadu 1880 se konala v továrně u Kohoutů schůze nadšenců, kteří se rozhodli založit první cyklistický klub v celém Rakousku - Uhersku, totiž Český klub velocipedistů. Klub měl 23 zakládajících členů, kteří v dubnu 1881 vyjeli na první výlet a kola značky Kohout se rychle rozšířila.¹³⁵

Celkem se vyrobilo kolem 900 vysokých jízdních kol, ale už roku 1891, hned po Jubilejní zemské výstavě s tímto řemeslem jeho továrna skončila.¹³⁶ Devět let po otcově smrti vstoupil do správní rady pivovaru jeho syn František a ten také inicioval roku 1897 koupi sousedních pozemků od všech Kohoutových dědiců za 222,5 tisíc zlatých a zároveň zahájil jednání s městskou radou Smíchova, aby vypustila několik na těchto pozemcích plánovaných ulic a u zbývajících posunula stavbu na rok 1899. Správní rada se zavázala při dohodě spolufinancovat pozdější úpravu ulic, což také nakonec učinila.¹³⁷

VI.1. Rozvoj pivovaru během pětadvaceti let jeho existence

Smíchovský pivovar během pětadvaceti, resp. třidvaceti let (neboť vlastní výroba začala až dva roky po založení) doznal značných změn. Výroba, která v celém prvním roce chodu (tím je míněn rok 1872, protože v roce 1871 se vařilo pouze pět měsíců) činila 31 776 hektolitrů, vystoupala až na neuvěřitelných 250 000 hektolitrů ročně.¹³⁸ Cena akcií vzrostla z dvě stě zlatých až na tisíc zlatých, i

¹³⁵ Inzerát na kola Kohout – příloha č. 14

¹³⁶ <http://www.sterba-kola.cz/sterba/clanky/kohout250503/kohout260503.php?id=166>, 18.03.2006

¹³⁷ Jak už bylo uvedeno poskytla Smíchovu částku 100 tisíc zlatých

¹³⁸ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 110 – přehled výroby, příloha č. 15

když v mezidobí klesala, například v roce 1878 dokonce klesla až na sto patnáct zlatých.

Za tuto dobu se vystřídali čtyři předsedové správní rady a šest jejich místopředsedů, v těchto dvou funkcích se ovšem vzájemně překrývají. Celkem se jedná o sedm různých osob, z nichž tři již byly detailněji přiblíženy (Peluněk, Cífka a Kohout). U zbývajících nebyla nalezena žádná zmínka o jejich další činnosti na Smíchově nebo v jeho blízkosti.

Samotný závod se rozrostl z původně zakoupené plochy 17 998 m² na 44 970 m². Rozšiřování pozemků se dělo ve dvou směrech, směrem k Vltavské ulici roku 1892 a směrem k Libušíně (dnešní Na Valentince) ulici roku 1897.¹³⁹ Podle původních plánů architekta Nobacka se zastavěla pouze menší plocha pozemků u Hlavní třídy. V levé části pozemku stály čtyři sklepy, jedna dolní a jedna horní spilka a výtah piva. Směrem k Pivovarské ulici bylo postaveno pravé křídlo s byty pro správce a sládka, dále v podzemí humna na slad a konečně také varna spolu s parním kotlem.¹⁴⁰

Toto uspořádání z roku 1871 vydrželo prakticky nezměněné až do současné doby, pouze se modernizovaly jednotlivé úseky, ovšem bez jejich přesunutí na jiné místo. Po pětadvaceti letech své existence se rozšířila sladovna z původního jednoho humna na osm a pro příjem ječmene zřídil pivovar tři výtahy. Rovněž další obsluha sladovny jako tzv. „šnekový“ transport ječmene na humna.

Sladovna je jednou z prvních staveb, pracuje se v ní průměrně 230 dní v roce a spolu s další sladovnou, která byla postavena roku 1894 na nově zakoupených pozemcích, vyrobí celkem 4 350 tun sladu ročně. Na zajištění výroby je ale nutné 6 450 tun sladu, proto zbytek pivovar dokupuje.¹⁴¹ Původní jedna varna s kapacitou na 67 hektolitřů při jednom varu sestávala ze dvou kádí a dvou varných pánví. Už roku 1873 se ale zvýšil počet kádí i pánví, ale bylo možné uvařit více várek najednou.

Po pětadvaceti letech měl pivovar varny tři, ovšem naplánovaná byla i varna čtvrtá.¹⁴² Každá měla kapacitu 125 hektolitřů, šlo v nich uvařit 3 – 4 várky denně

¹³⁹ Laštovka, Pražský uličník (Encyklopedie názvů pražských), str. 533 - ulice byla přejmenovaná roku 1947

¹⁴⁰ Vzhled pivovaru v roce 1913 a několik dalších obrázků o jeho chodu – příloha č. 16

¹⁴¹ Hejtmánek, Popis Akcionářského pivovaru na Smíchově, str. 3

¹⁴² Ta byla skutečně roku 1900 postavena. Čtyři varny fungovaly v pivovaru až do roku 1997, kdy byla na místě původních měděných varen II. a IV. postavena nová, nerezová s kapacitou 670

a byly uzpůsobené na vaření parou. Současně se stavbou nových varen se zvětšovaly i dosavadní chladicí stoky, jejichž konečný počet byl v té době třináct a jejich umístění v jediné místnosti velmi vysoko umožňovalo potřebný spád do všech spilek. K dalšímu chlazení piva sloužily i sprchové přístroje, takže pomocí všech dohromady se mohlo zchladit 260 hektolitrů během hodiny ze 40° na 4°. ¹⁴³

Pivovarské sklepy se přistavovaly už od počátku výroby, kdy se podle Nobackových plánů postavily pouze čtyři s výtahem piva před sklepem I. a s jednou spodní a jednou horní spilkou. V roce 1894 má pivovar 15 ležáckých sklepů, ale do roku 1903 stoupl jejich počet na 27. Sudy ve sklepech jsou umístěny na železných vzpěrách, dvojmo nad sebou a obsahují 30 (horní), resp. 60 (dolní) hektolitrů piva. Celkem se do jednoho sklepa tedy vešlo až 4000 hektolitrů mladého piva, ale všechny sklepy nejsou navzájem propojeny. V tom se od nich liší spilky, které byly budovány jak vedle sklepů, tak hlavně od roku 1892 nad nimi. Kvasné kádě z dubového dřeva měly objem 30 hektolitrů, celkem se jich v pivovaru nacházelo 400. Počáteční chlazení ledem ustoupilo umělému, které chladilo spilky na 5° a sklepy na 2°. ¹⁴⁴

Stáčení hotového piva do transportních nádob, nejvíce se užívali hektolitry a dvou hektolitry, se dělo pomocí devíti pojezdných stáčecích přístrojů s průměrnou denní kapacitou 1450 hektolitrů. Denně se do pivovaru vrátilo 700 prázdných sudů, které se všechny umyly a prohlédly. Dobré sudy putovaly tunelem do sklepů, ale sudy s nějakou vadou, a těch se našlo denně až přes 250, se musely znovu požahovat, vyzkoušet tlakem a teprve potom se daly opět použít. ¹⁴⁵ Každý nový i opravený sud musel být úředně ocejchován, každý měsíc se cejchovalo přibližně 1 300 sudů. Na výrobu sudů sloužila vlastní bednářská dílna, která kromě sudů zhotovovala i kvasné kádě a ležácké sudy.

Hotové a stočené pivo rozváželo 49 vozů, ale pivovar zatím neměl mnoho vlastních koní. Při založení byla zřízena stáj pro dva páry koní, ta ale na větší množství zvířat nestačila. Konírny se vystavěly až roku 1896 a do roku 1903 si

hektolitrů a s možností několika paralelně probíhajících várek, takže její celková kapacita při plném nasazení je 8400 hektolitrů denně. Staré čtyři varny ovšem nebyly původní, po zrušení staré varny fungovaly pouze tři do doby, než se postavila čtvrtá varna nová. Nejstarší dnes v pivovaru zachovaná varna je z roku 1930.

¹⁴³ Hejtmánek, Popis Akcionářského pivovaru na Smíchově, str. 4

¹⁴⁴ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 108

¹⁴⁵ Hejtmánek, Popis Akcionářského pivovaru na Smíchově, str. 6

pivovar stačil pořídit 25 párů vlastních koní k rozvozu ležáckých sudů. Tito rozváželi pivo hlavně po okolí závodu, Hejtmánek odhaduje podíl smíchovských hospodských na celkovém prodeji piva (ovšem s výjimkou vlastní pivovarské restaurace Na Verandách, která znamenala největší odbyt) na 60%. Už při založení pivovaru se prvními zákazníky staly smíchovské hospody, z dvaceti odběratelů v roce 1871 jich bylo ze Smíchova jedenáct, zbytek byl z Holešovic, Vršovic a Žižkova.¹⁴⁶

Poslední původní stavbou, která přetrvala nezměněná po dobu prvních pětadvaceti let, je strojovna. První se nalézala hned vedle nejstarší varny a se strojem o výkonu 25 koní sloužila až do roku 1890, kdy byla přistavěna strojovna druhá. Ta už měla výkon 35 koní a obě takto pracovaly bez výraznějších problémů až do roku 1902. Pak pivovar nahradil menší parní stroj novým, s ventilovým rozvodem a síle 100 koní. Velkou změnou také prošel pivovar po zavedení umělého osvětlení. Původně byl do všech místností zavedeno plynové osvětlení a uzavřena smlouva se Smíchovskou plynárnou na jeho dodávky. Následně až roku 1890 při dostavění druhé strojovny bylo v závodě umístěno dynamo o výkonu 10 kW, o čtrnáct let později už pracovaly dynamo dvě a k osvětlení bylo používáno osm obloukových a pět set žárovkových lamp.¹⁴⁷

K vaření používal pivovar vodu z vlastních studní, které byly v závodě tři. Voda z první z nich se používala pouze na vaření piva, další dvě studny dodávaly vodu na namáčení ječmene při sladování, na různá mytí a na chlazení. Celkové množství vody čerpané vlastních studní činilo 25 tisíc hektolitrů za 24 hodin, nejvíce vody bylo ovšem potřeba do chladicích strojů. Jakákoliv další potřeba vody, jako například voda do parních kotlů, se řešila zakoupením říční vody od Smíchova.¹⁴⁸

Kromě prodeje piva zaznamenal pivovar i mnohem vedlejší příjem za prodej mláta. Mláto se prodává buď čerstvé nebo sušené na zvláštním stroji. Hlavní odbyt mláta vede směrem do Německa, jak uvádí Hejtmánek, protože na českém

¹⁴⁶ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 28 - 29

¹⁴⁷ Hejtmánek, Popis Akcionářského pivovaru na Smíchově, str. 12

¹⁴⁸ Vodu z vlastních studní pivovar používal až do roku 1980, kdy se vystavěla trasa metra B mezi Andělem a Smíchovským nádražím. Tehdy došlo k tak výraznému znečištění všech studní, že nemohly být nadále používány. Od té doby se na vaření piva používá říční voda z Vltavy, která je ovšem patřičně ošetřena a denně se ve vlastní pivovarské laboratoři analyzuje její vzorky, aby bylo dosaženo stále stejných vlastností vody a tím stejné chuti a kvality piva.

trhu po něm není téměř žádná poptávka. Posledním příjmem byl pro pivovar prodej starých a lisovaných kvasnic.¹⁴⁹

V závodě bylo po pětadvaceti letech provozu 223 zaměstnanců včetně ředitele Hejtmánka, ovšem hlavně v zimě se na různé pomocné práce najímali krátkodobě další lidé. Správní rada pivovaru měla osm členů, kromě ní fungoval ještě sbor revizorů, který měl členy tři. Revizoři kontrolovali správnost veškerých účtů, zásob a jiných údajů. Správní rada společně s revizory se scházela pravidelně každý týden, dle potřeby se konaly i mimořádné schůze, a rozhodovala jak o všech otázkách současnosti tak i o strategii do budoucna. Ze všech zasedání správní rady byl pořízen krátký zápis o jednotlivých událostech, které se na ní probíraly. Každý týden měl pak vždy jeden člen správní rady přímý dohled v závodě na každodenní dění.¹⁵⁰

Poslední věcí, kterou je nutno zmínit, aby byl přehled o vývoji na svou dobu vysoce moderního a progresivně rostoucího průmyslového podniku z 2. poloviny 19.století kompletní, je shrnutí jeho konkurence. Při založení akcionářského pivovaru na Smíchově už samozřejmě menší pivovary existovaly většinou ale sloužily spíše pro domácí spotřebu piva. Velký průmyslový závod, který při na tehdejší dobu velkovýrobě produkoval samozřejmě levnější pivo, do roku 1894 zlikvidoval většinu své přímé konkurence.

Na Smíchově zůstaly kromě něho pivovary pouze dva. Prvním a větším konkurentem bezpochyby byl Občanský akciový pivovar. Bývalý dlouholetý sládek z libeňského pivovaru a majitel několika smíchovských domů Martin Stejskal zřídil v dnešní Kinského ulici č. 43 vlastní pivovar. Na jeho místě stával už dlouho předtím hostinec, jeden z nejstarších hostinců Smíchova. Domovní znamení veliké jedničky mu vyneslo označení „ U čísla I „, jak ho popisují i dobové zprávy. V jeho stinné zahradě, později však zastavěné, bývalo pěkné posezení, u hostince stávaly bryčky s jedním koněm pro potřeby výletníků a majetnější rodina se mohla odtud svézt na výlet do chuchelských lázní. Od roku 1860 měl Smíchov v tomto hostinci své vlastní divadlo. Společnost Karla Sternfelda tu hrávala převážně velké rytířské hry, ale v sále hostince se konávaly také bály, na nichž bylo vybíráno vstupné ve prospěch místní chudiny. V tomto

¹⁴⁹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 109

¹⁵⁰ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 104

domě žil po roce 1880 malíř a ilustrátor Vojtěch Brechler, žák Antonína Mánesa a pozdější učitel kreslení korunního prince Rudolfa.

Malý pivovar, později za řízení Martinova syna Jana Stejskala nazvaný Občanský akciová pivovar na Smíchově, začal vařit pivo v listopadu roku 1872 a měl roční výstav 15 tisíc hektolitrů.¹⁵¹ To je zhruba polovina výroby akcionářského pivovaru v témže roce. Postupem času se ovšem rozdíl ve výrobě zvětšuje, roku 1894 dosáhl 460 tisíc hektolitrů.¹⁵² O Občanském pivovaru se zmiňuje ve svých Pamětech i Hejtmánek. Velmi kulantně popisuje zakladatele Martina Stejskala jako „muže velice zkušeného a ve všech kruzích váženého“, ale kromě informace o založení konkurenčního pivovaru nic jiného nezaznamenal.¹⁵³ Stejskalův pivovar ovšem snášel konkurenci velkého souseda hrdinně až do roku 1939, kdy jej v dražbě akcionářský pivovar koupil a posléze nechal zavřít. Aby do té doby nedocházelo k záměnám druhů piva od obou pivovarů, protože byla shodně označována konzumenty jako „smíchovský ležák“, nechal si zaregistrovat roku 1911 spolu s šestnácti jinými také ochrannou známku Staropramen. Ta pak časem zvítězila nad ostatními, pivovarem tehdy používanými známkami jako Pračep, Starosmíchovský nebo Starozdroj. Stejskal vařil také více druhů piv, nejoblíbenější byl tzv. „Smíchovský Bavor 12°“.¹⁵⁴

Další konkurencí akcionářského pivovaru byl strategicky umístěný pivovar a hostinec U zlatého anděla, který se nalézal na významné smíchovské křižovatce. Majitel Václav Štěpán zřídil oba podniky v roce 1879, vařit se přestalo až o dvaadvacet let později. V roce 1897 činil jeho výstav 10 tisíc hektolitrů, což je o polovinu méně než Stejskalův. Kapacita jejich várek byla ale totožná, u obou je to 50 hektolitrů na jednu várku, takže je zřejmé, že Štěpán nevařil tak často.¹⁵⁵ Na Smíchově tedy byly pivovary pouze tři, ale v jeho bezprostředním okolí se nalézalo dalších sedm pivovarů, z nichž ty největší jako Lannerův pivovar v Košířích s výrobou 46 tisíc a Öttingen – Wallersteinův pivovar na Zbraslavi s

¹⁵¹ <http://pivovary.info/historie/pa/pa.htm>, 20.03.2006

¹⁵² Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str. 634. Jan Stejskal v roce 1894 uvařil pouze 21 tisíc hektolitrů, zatímco akcionářský pivovar jich uvařil 481 tisíc.

¹⁵³ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 33

¹⁵⁴ <http://pivovary.info/historie/pa/pa.htm>, 20.03.2006

¹⁵⁵ Kroupová, Historie Smíchova, <http://www.praha5.cz/detail.php?id=19551>, 20.03.2006. Dnes stojí na jeho místě velký komplex obchodně administrativních center od architekta Jeana Nouvela, který se nazývá podle původního domu „Zlatý Anděl“.

výrobou 27 tisíc hektolitrů ročně mohly s akcionářským pivovarem soutěžit.

Tehdy se ale spory o dodávky piva do určitých hospod nevedly, ani Hejtmánek ve svých Pamětech nezmiňuje jakékoliv jiné pivovary. Jediná poznámka o protestech pivovaru pro jinému závodu je z roku 1880, kdy se stavěl zlíchovský lihovar.

Továrnu na líh a potaš „Fischl & Rosenbaum“ založili v roce 1879 podnikatelé Samuel Fischl a Adolf Rosenbaum na místě menšího lihovaru v objektu firmy „M. Fischl a synové“ z roku 1836, dceřiného lihovaru hlavního provozu u Veselí nad Lužnicí. Lihovar byl postaven na kapacitu výroby 80 hektolitrů za 24 hodin. Líh byl vyráběn z melasy a melasové výpalky se dále zpracovávaly v potašovně na draselné soli. Ty se prodávaly do skláren, takže odbytiště bylo přímo u továrny, v podobě Inwaldovy sklárny. Kolem roku 1900 měl podnik přes 120 zaměstnanců a vyvážel své výrobky přes přístavní města Terst a Hamburk i do zámoří. Na úspěchy firmy se však mnozí lidé dívali s nevolí, možná také proto, že oba majitelé byli židovského původu, což v tehdy panující všelidové antisemitské náladě bylo velikou nevýhodou.¹⁵⁶ Proto byl podnik kritizován a důvody se hledaly různé. Hejtmánek sám uvádí doslova, že „ku všeobecným protestům přidal se i náš závod, ovšem že marně“.¹⁵⁷ Toto je také v jeho Pamětech jediná kritická zmínka o založení jiného, druhem podnikání blízkého, podniku, i když pro pivovar nemohla továrna na líh znamenat velkou konkurenci. Jediné, co mohl namítat, jsou nepříjemné exhalace z lihovaru, protože stál v jeho velmi těsné blízkosti.

Konkurenční boj mezi pivovary v Praze a jejím nejbližším okolí se však začal více přiosťřovat až začátkem 20.století. Největší konkurencí akcionářského pivovaru byly Měšťanský pivovar na Královských Vinohradech nebo První měšťanský pivovar v Holešovicích.¹⁵⁸ Akcionářský pivovar na Smíchově však jakýkoliv tlak vydržel a jeho výroba neustále rostla. Jak shrnul František Hejtmánek do svých Pamětí : „Pivovar v počátcích svých druhdy skromný stal se velkozávodem, povznesl se zajisté ku chloubě i národa i průmyslu českého v

¹⁵⁶ Piroh, Zlíchovský lihovar, Pražská pětka, roč. IX, 2005, č. 9

¹⁵⁷ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 52

¹⁵⁸ Staropramen však jako jediný z velkých pražských pivovarů tehdejší, vlastně i dnešní doby, stále vyrábí. Ostatní velké pivovary jako v Holešovicích, Vinohradech či Nuslích byly zrušeny, pivovar v Braníku bude zavřen koncem roku 2006.

poměrně krátké době na jedno z prvních míst co do velikosti v celé rakousko-uherské državě. Výrobek jeho dobyl a upevnil si jméno daleko široko rozhlášené, pivo Smíchovské jest jedním z nejoblíbenějších po vlastech našich, požívajíc též skvělého a zvučného jména za hranicemi „¹⁵⁹

¹⁵⁹ Hejtmánek, Akcionářský pivovar na Smíchově, str. 11

VII. Závěr

Během pětadvaceti let svého působení se Akcionářský pivovar na Smíchově stal jedním z největších a nejznámějších závodů v Čechách. V době jeho založení by tento vývoj ale nikdo nepředpokládal. Časopis Kvas, který se zabývá pivovarnictvím, přinesl o tomto pokroku zmínku hned ve svém prvním ročníku v červnu roku 1873. V článku „Akcionářský pivovar na Smíchově slavil 1.5. 1873 dvouletou památku započetí činnosti“ přináší obraz závodu, který přes počáteční nedůvěru dosáhl během dvou let úspěchu. Přesná citace zní „V počátcích svých provázen s mnoha stran nedůvěrou – jakou zažili v oné době skorem vesměs podniky vlastenecké, jsouce odkázány na sílu pouze své strany, bohužel ne nad potřebu majetné – započal se skromnými prostředky podnik tento. Velikých obtíží překonati bylo těm, kdož sobě vzali za úkol realizovat myšlénku, aby postaven byl pivovar svého druhu první, avšak poctivé snahy, dobré vůle a vytrvalost jsou požehnány a ejhle, dnes stojí pivovar tak již veliký, s obchodem tak již rozsáhlým a budoucností tak příslibující, že ani rozhodní optimisté netušili takých úspěchů a takého rozkvětu; možno směle říci, že jedině zdaření tohoto podniku jest v nynější době základem zřizování vícero podobných závodů“.¹⁶⁰

Z tohoto článku vyplývá, že v době založení akciového podniku nepočítal nikdo z prvních akcionářů s velkým úspěchem. Hejtmánek zmiňuje v úvodu svých Pamětí, že se v mnoha případech přistupovalo k založení akciových podniků s velkou nerozvážností bez potřebného kapitálu nebo zajištění dostatečného odbytu. Takto založené podniky neměly ovšem dlouhého trvání. Z Hejtmánkovy formulace ohledně založení smíchovského pivovaru lze vyzorovat, že také tento podnik spíše než detailní kalkulaci a plánu svých zakladatelů vděčil za rozkvět příznivým podmínkám a okolnostem provázejícím jeho první roky působení. Jedním z pozitivních faktorů je bezesporu ten, že Smíchov se v té době velice rychle osidloval a to především dělnickým obyvatelstvem, což znamenalo přísun denních konzumentů piva. Také většina místních průmyslových závodů uzavřela s pivovarem smlouvu na dodávky piva pro své zaměstnance.

¹⁶⁰ Akcionářský pivovar na Smíchově slavil 1.5.1873 dvouletou památku započetí činnosti, Kvas, roč. I., 1873, č. 3

Poslední z příznivých okolností je ta, že se pivovar od počátku prezentoval jako ryze český závod a svůj výrobek charakterizoval jako ryze české pivo. Z tohoto důvodu nechal umístit do své pivovarské restaurace sochu Čechie. To ho zvýhodňovalo v hospodách, kde se scházely různé národní spolky a besedy. Některým, hlavně místním, spolkům poskytoval pivovar své reprezentační prostory zdarma k pořádání různých akcí a někdy připojil i slevu na pivo. Svou strategií si tak zajistil velké množství odběratelů a jejich počet stále narůstal.

O propagaci podniku se zasloužil i rok 1880, kdy pivovar navštívil císař František Josef I., který místní pivo pochválil a připojil svůj podpis do Pamětní knihy. Pivovar, který začínal s plánovaným výstavem 22,5 tisíc hektolitrů, překročil roku 1889 hranici 100tisíc hektolitrů vystaveného piva i přesto, že roku 1876 nastala dílčí krize, která zapříčinila prudký pokles výroby. Postupně ale pivovar výrobu navyšoval a v roce Jubilejní výstavy, roku 1891, vyrobil rekordních 140,2 tisíc hektolitrů. Tehdy už smíchovský pivovar patřil mezi největší české pivovarské závody, na výstavě byl jedním z mála, kteří měly vlastní restaurace a jedním ze tří, kteří reprezentovaly názorně svou výrobu.¹⁶¹

O popularitě a úrovni smíchovského pivovaru svědčí i pravidelné návštěvy odborníků přes pivovarnictví. Závod navštěvovaly často posluchači technické chemie s profesorem Bělohoubkem a také studenti vídeňské Hochschule der Bodenkultur.¹⁶² V roce 1891 přijel i ředitel výzkumné stanice pivovarnické z Vídně, profesor Schwankhöfer.

Nejvýznačnější postavou spojenou s pivovarem v jeho prvních pětadvaceti letech je bezesporu František Hejtmánek, zprvu účetní, poté ředitel, místopředseda a následně předseda správní rady. Právě Hejtmánek zvyšoval věhlas smíchovského pivovaru, kromě jiného i sepsáním Paměti prvních dvacetipěti let a vedením Pamětní knihy pivovaru. Mimoto byl autorem většiny článků o pivovaru v tisku, hlavně v Kvasu, ve kterém působil jako člen vydavatelství. Hejtmánek byl také pověřen úpravou výstavního pavilonu pivovaru a jeho dílo bylo v Pivovarnických zprávách označeno jako „ smíchovský pivovar upravil výstavu svou tak, jak bychom si ji přáli na mnoze i jinde“. Kromě své činnosti v pivovaru

¹⁶¹ Dalšími dvěma byly Měšťanský pivovar v Plzni a Pivovary knížete Lobkovice, Pivovarnické zprávy, roč. I., 1891, č. 9

¹⁶² V překladu Vysoká škola zemědělská

byl Hejtmánek jedním z prvních členů Spolku pro průmysl pivovarský v království Českém, krátkou dobu i jeho místopředsedou a na sklonku života jeho čestným předsedou.¹⁶³ Velké úsilí věnoval vytvoření Ochranného svazu pivovarů a po jeho založení se stal prvním předsedou. Napsal mnoho článků do tisku jak o pivovarnictví obecně tak i o smíchovském pivovaru. Zdůrazňoval potřebu a význam odborného vzdělání a všemožně podporoval české pivovarnictví. Zprávu o jeho nenadálé smrti v lednu roku 1920 přinesly všechny odborné časopisy na titulních stranách.¹⁶⁴

Je možné, že i Hejtmánkovo řízení závodu přivedlo smíchovský pivovar během pětadvaceti let k velkému úspěchu jak v Praze a okolí, tak i ve vzdálených zemích. Smíchovský pivovar přispěl svým rozmachem k tvrzení, známému už od 15. století, že kvalita českého piva je velmi vysoká a potvrdil fenomén, kterým české pivo bezesporu je.¹⁶⁵

¹⁶³ Roku 1892 rezignoval pro nemoc na funkci místopředsedy

¹⁶⁴ Nekrolog Hejtmánka, Kvas, roč. XLVIII., 1920, č. 19

¹⁶⁵ František Hejtmánek – příloha č. 18

VIII. Použité prameny

Knih pamětní akciového pivovaru na Smíchově založená roku 1880

Zápisky v schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1881

Zápisky ze schůzí správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1882

Zápisky ze zasedání správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1883

Zápisky ze zasedání správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1884

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1885

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1886

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1887

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1888

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1889

Zápisky o schůzích správní rady akcionářského pivovaru na Smíchově 1890

IX. Použitá literatura

- Akciový pivovar na Smíchově slavil 2 roky od založení, Kvas, roč.I., 1873, číslo 3
- Basařová, Gabriela – Cesty piva, Vesmír, roč. LXXXII., 2003, číslo 10
- Bauš, Antonín - Procházka výstavou, Světozor, roč. XXV., 1891, číslo 46
- Bělohoubek, Antonín – Pivovarnictví I.
Dr. Grégr a Ferdinand Dattel, Praha, 1874
- Bělohoubek, Antonín – Pražská sladovnická škola
Dr. Grégr a Ferdinand Dattel, Praha, 1870
- Bernat, Josef, JUDr – Statistika pivovarství v království českém
J.G.Calve, Praha, 1875
- Böhm, Josef – Monografie města Smíchova s dvěma polohopisnými plány
V. Neubert na Smíchově, Smíchov, 1882
- Böhm, Josef – Malý popis města Smíchova
V. Neubert na Smíchově, Smíchov, 1882
- Broncová, Dagmar – Kniha o Praze 5
MILPO, Praha, 1996
- Hansl, František – Smíchovsko a Zbraslavsko
Edvard Beaufort, Smíchov, 1899
- Hejtmánek, František – Akcionářský pivovar na Smíchově, Paměti prvních
dvacetipěti let
Smíchov, 1894
- Hejtmánek, František – Správa pivovaru
Politika, Smíchov, 1905
- Hejtmánek, František – Kousek kulturní pivovarské historie v Čechách z 19.
století
Vydavatelství piv. časopisu Kvas, Praha, 1918
- Herčík, Ferdinand – Půdorys povodně v Praze, na Smíchově a Karlíně, Zlatá
Praha, roč. VII., 1890, číslo 43
- Hlaváček, František – Pivovarství
SNTL, Praha, 1972

- Hlavačka Milan - Jubilejní výstava 1891
Techkom, Praha 1991
- Chodounský, František – Několik listů o pivě a pivovarnictví
J.L.Kobr, Praha, 1886
- Chodounský, František – Pivovarství
J.L.Kobr, Praha, 1884
- Chodounský, František – Příspěvek k dějinám českého pivovarnictví
Alois Wiesner, Praha, 1891
- Ketterl, Evžen - Paměti komorníka císaře Františka Josefa I., 1.vyd.
Petrklíč, Praha 1993
- Krátký, František – Popis Akcionářského pivovaru na Smíchově, jeho rozvoje a
zařízení
Frant. Vonka & Jos. Najman na Smíchově, Smíchov, 1903
- Krofta, Otakar – O průmyslu pivovarském v Republice Československé
Česká národohospodářská společnost, Praha, 1922
- Kroupová, Jaroslava – Historie Smíchova, <http://www.praha5.cz/detail.php?id=19551>
19.03.2006
- Lašťovka, Marek a kol. - Pražský uličník (Encyklopedie názvů pražských
veřejných prostranství), díl 1
Libri, Praha, 1997
- Loděnice, Zámeček Vinice, <http://www.poznej.cz/lodenice/16.03.2006>
- Melichar, František – Příspěvky k dějinám pivovarnictví českého, Pivovarské
listy- časopis pro průmysl pivovarský v Království českém,
roč. I., 1883, číslo 12
- Nekrolog Františka Hejtmánka, Kvas, roč. XLVIII., 1920, číslo 19
- Piroh, Jan – Zlíchovský lihovar, Pražská pětka, roč. IX, 2005, číslo 9
- Pivovary území dnešní Prahy, <http://pivovary.info/historie/pa/pa.htm>, 20.03.2006
- Schmelzer, Antonín Stanislav – Stručné pivovarství,
Praha 1877

Úpický, A.L., Dr. – Smíchov, předměstí královského hlavního města Prahy
Dr. J.B.Pichl a spol., Praha, 1875

Veselá, Eva – Praha výstavní a jubilejní, Místní kultura, roč. XI, 2001, číslo 7

Veselý, Josef - Míry a váhy metrické s ohledem na pivovarství, KVAS- časopis
pro pivovarnictví, vinařství a chmelařství, roč. I., 1873, číslo 1

Wunš, Rudolf – Okres smíchovský a jeho správa
Smíchov, 1879

X. Přílohy

Příloha č. 1 : BOLLETTA

Bolletta z r. 1626. (Die originalu drem. Urbanem zapůjčeného.)

Anno 1626. den 29 Juli 21
hat erlaubnus by hoch würdij
Krißtzian von Böhmen
— preu in hies in preien/von 22
vass dat von komi für den Tag vñ für 1626
V. x.
Wm. D. G.

Bolletta z r. 1791. (Die originalu sláckem A. G. Jedličkou zapůjčeného.)

Num. 514

Anno 1791 den 7 August
hat in G. H. Hofsch
von Bräuhaus zu v. d. l.
im G. H. Hofsch Bezirk, von ein Ges
brau v. d. l. Bier zu 20 Faß — Emmer die cata-
strirte Bier, Fleischkreuzer, Viehausschlag, und Classen-
steuer, Relutions, Auflage, und Extra-Ordinari- Frank
steuer von jedem N. De. Faß drey Gulden nach Abschlag
des eilften und zwölften Theils per — Fl. — Kr.
bezahlet 10 Faß 20 Emmer.
Id est: fünfzig v. d. l.
G. H. Hofsch
G. H. Hofsch

Příloha č. 2 : STATISTIKA

Počet pivovarů

rok	Čechy	Morava	Slezsko
1866	1028	281	80
1867	1026	267	86
1868	1011	269	71
1869	998	263	69
1870	988	257	67
1871	968	251	66
1872	959	251	66
1873	956*	249	65
1874	948	245	65
1875	938	237	64

*v činnosti podle Bernata jen 939

Vyrobeno piva v letech 1866 – 1875 ve vědrech

rok	Čechy	Morava	Slezsko
1866	5134774	1282371	291495
1867	4981124	1190160	263004
1868	5095323	1316877	302046
1869	5650085	1463310	351483
1870	6214398	1629051	401045
1871	6743330	1683502	429471
1872	7815816	1848434	453122
1873	9016249	1992896	447128
1874	8990242	1818169	416654
1875	8350221	1804101	390361

Zaplaceno daně ve zlatých rak. Čísla

rok	Čechy	Morava	Slezsko
1866	5745781	1415226	333725
1867	5510989	1298441	299949
1868	5718796	1444113	342612
1869	5944658	1602806	401153
1870	6395395	1768098	453001
1871	6932702	1826909	482078
1872	7995317	1993650	506884
1873	9231347	2159372	501426
1874	9185088	1948715	459015
1875	8798093	1926603	427419

V celém Rakousko – Uhersku v letech 1866-1875

rok	Počet pivovarů	Vyrobena v dolnorak. vědrech	Daně ve zl.
1866	3138	13597450	16401897
1867	3095	12887591	15462553
1868	2959	13833844	16348614
1869	3872	13330224	18125410
1870	2820	14770960	20110442
1871	2743	15976631	21692162
1872	2694	18454523	24257694
1873	2636	20656486	27091334
1874	2621	19996550	25925224
1875	2543	21374330	25381230

Export a import v Rakousko-Uhersku v letech 1866-1875

rok	Vyrobena v dolnorak. vědrech	Import v doln. vědrech	Export v doln. vědrech
1866	13597450	81	127905
1867	12887591	65	168267
1868	13833844	3	259554
1869	13330224	5942	295631
1870	14770960	5037	258644
1871	15976631	6371	266371
1872	18454523	6865	257546
1873	20656486	7683	283988
1874	19996550	6287	366649
1875	21374330	4528	338451

Příloha č. 3 : KAREL BALLING
vynález cukroměru na měření mladiny

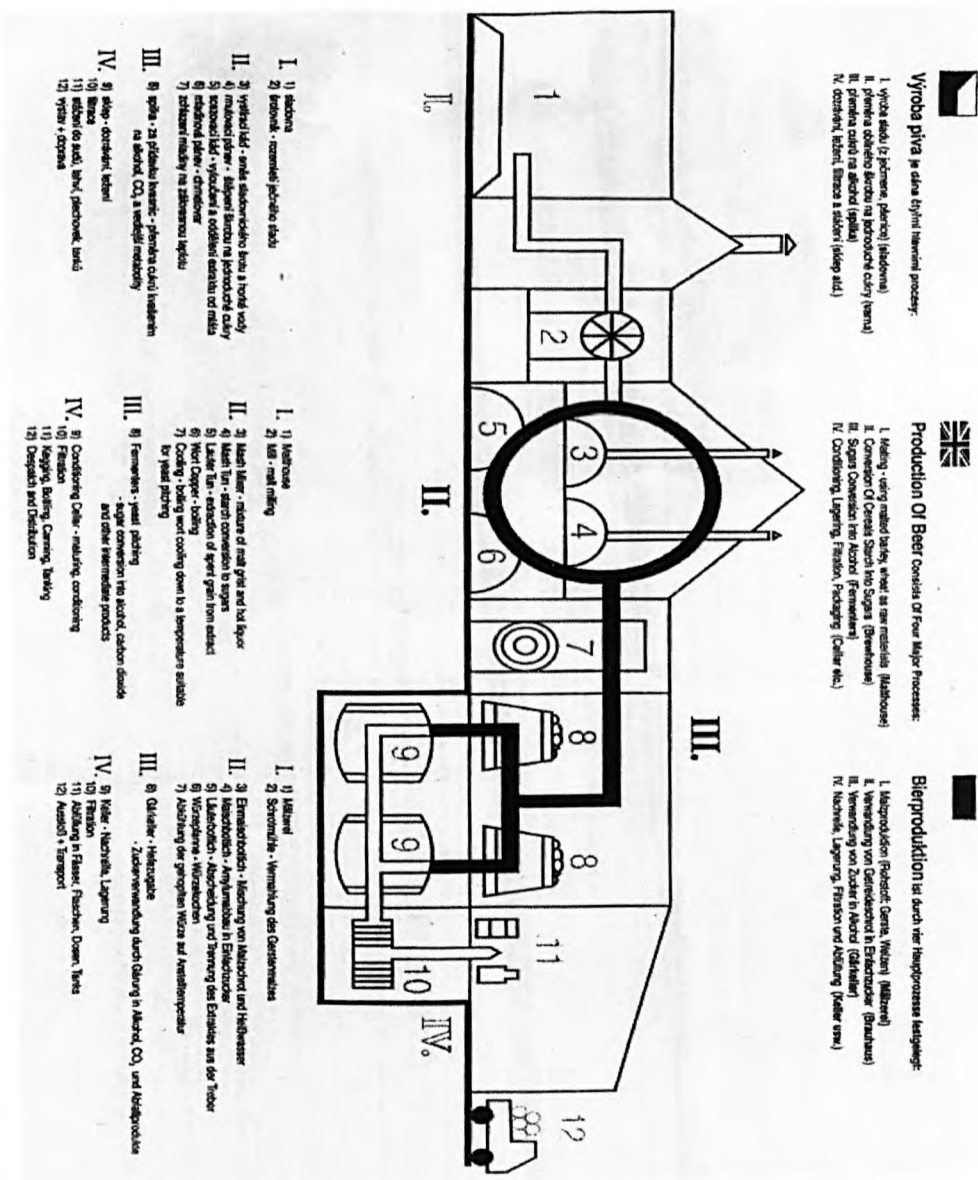

Příloha č. 4 : NOVÝ MĚRNÝ A VÁHOVÝ SYSTÉM

Zákon stanovil, že: " Základem řádné míry a váhy jest metr, který je jedničkou míry na délku; z něho se odvádějí jedničky plochomíry a tělomíry". Kilogram byl uvedeným zákonem definován jako váha: " Kostkového decimetru překapávané vody v prostore vzduchoprázdné při temperatuře +4 stupně stodilného teploměru". Metr byl: " Hůlka skleněná, kteráž se nachází u c. a k. vlády, a kteráž měřena jsouc v ose svých konců sférických při temperatuře jihnoucího sněhu a nalezena rovna 999.99764 milimetru metru prototypního chovaného ve francouzském státním archivu v Paříži". Prvotní váhou pak je: " Kilogram z křišťálu nacházející se u c. a k. vlády," který byl rovněž odvozen od obdobného kilogramu pařížského.

Historická jednotka	Současná jednotka	Přepočty
palec	0,0247 m	1/24 lokte
stopa	0,29673 m	1/2 lokte
loket	0,5927 m	24 palců
sáh	1,7778 m	3 lokte = 72 palců
prut	4,742 m	2 látra = 8 loktů = 16 stop
sáh	3,1606 m	sáh vídeňský = 3,597 m
čtvrtce = měřička	0,018 ha	1/16 korce
měřice	0,192 ha	1/3 jitra
korec = strych	0,285 ha	8112 loktů čtver.
jitro	0,285 ha	jitro rakouské = 0,5755 ha
lán selský	18,302 ha	64 strychy
lán panský	23,136 ha	600 záhonů = 75 jiter
žejdlík	0,487 lt	1/48 věrtele = 1/4 pinty
máz	1,415 lt	
pinta	1,949 lt	1/48 korce = 1/2 věrtele
měřička	5,849 lt	1/16 korce = 3 pinty
věrtel	23,396 lt	1/4 korce = 12 pint
vědro	61,117 lt	
korec	93,587 lt	4 věrtele = 48 pint
libra	514,0 g	1/120 centýře
centýř	61,728 kg	120 liber

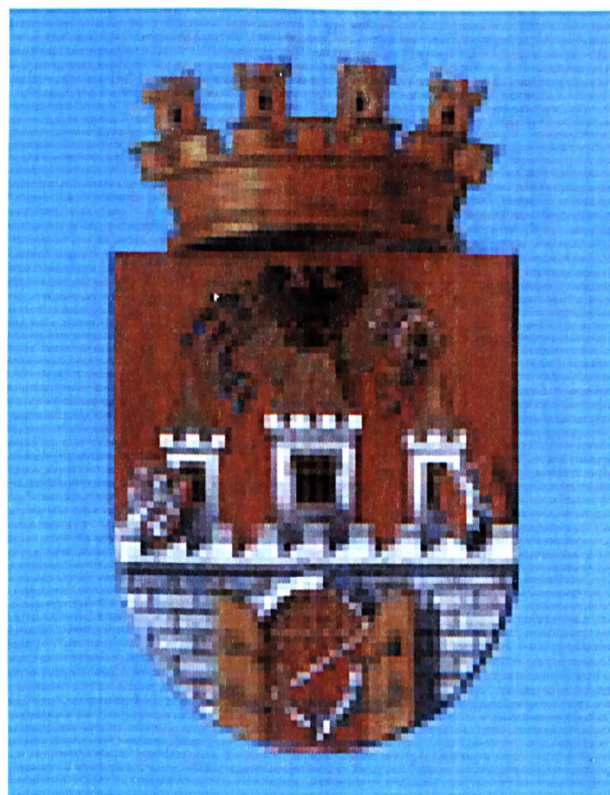
Příloha č. 5 : STRUČNÝ PŘEHLED VÝROBY PIVA

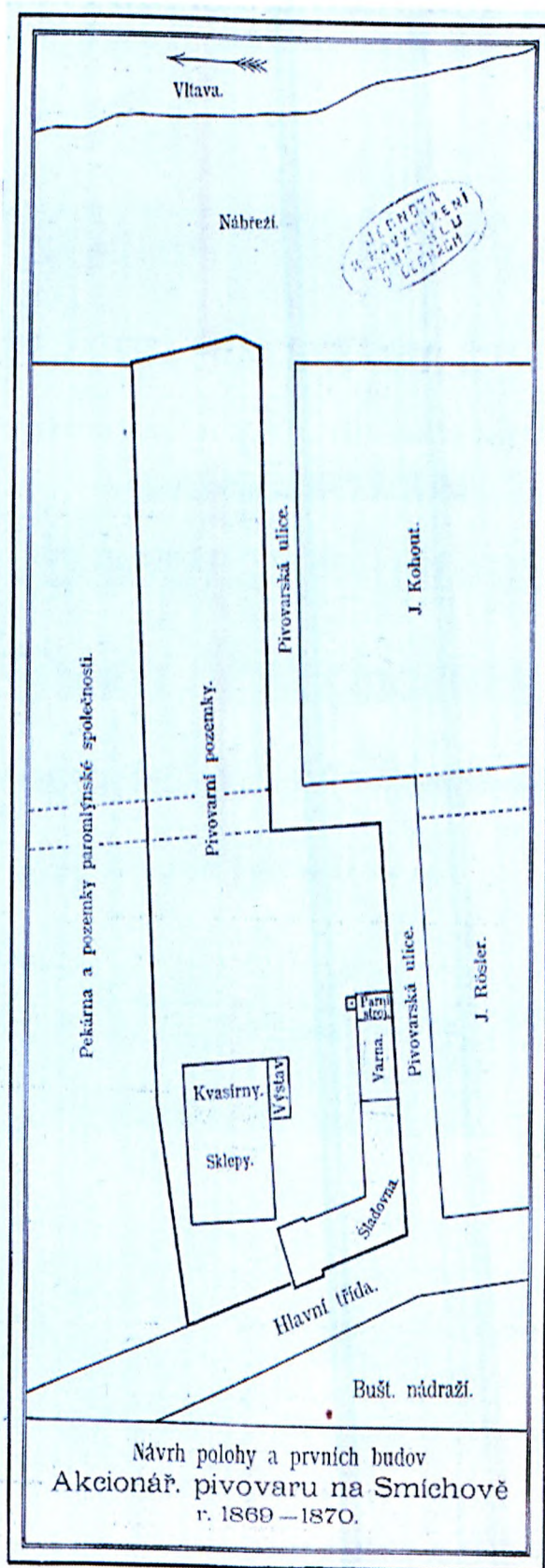
Příloha č. 6 : PIVOVARSKÝ ZNAK

Příloha č. 7 : ZNAK SMÍCHOVA

Příloha č. 8 : MAPA PIVOVARU – ROKU 1871

Příloha č. 9 : PODPIS CÍSAŘE V KNIZE PAMĚTNÍ

Příloha č. 10 : KARLŮV MOST V ROCE 1890

Pohled na povodní pobořený Karlův most v roce 1890

Příloha č. 11 : POHOSTINSTVÍ NA JUBILEJNÍ VÝSTAVĚ ROKU 1891

Akciová společnost The Bohemian Breweries Limited, vlastníci v Praze pivovary U Štajgrů, v Libni a v Prači, byla jednou z deseti správ českých pivovarů, která od svého počátku provozovala na výstavišti restaurační podnik

Neodmyslitelnou součástí jubilejní výstavy byly také ochutnávárny, kde se čepovalo pivo a prodávaly uzenky. Nejvíce ochutnáváren se nacházelo za oběma křídly průmyslového paláce.

Příloha č. 12 : UKÁZKY ZÁPISŮ DO KNIHY PAMĚTNÍ

71

U dne 12. listopadu vykonána byla ve schůzi správní rady volba předsedy a místopředsedy.

Za předsedu zvolen pan Antonín Peluněk a za jeho ná-
místka pan Harel Neureutter.

Zvolený pan předseda projevil ihned cítělný žal nad
úmrtím bývalého místopředsedy, jímž správní rada na
pěsto obchodní rok jednoho milého člena svého pozbyla.

Prohlášením řádu těch mužů, kteří od založení závodu
našeho až do počátku obchodního roku 1892. ve správě
přívodní činnými byli a buď úmrtím neb vystoupením
a jiným důvodem činnými byli přestali, shledáme
takto přehled sestavený, alle roku obchodních počítajíc
od 1. října až do 30. září každý obchodní rok.

Přehlední seznam :

Předsedové	Doba působení dle obchodních roků
Jan JUDr. Harel Seeling	1869 — 1880
" Jan Hohout	1881 — 1884.
" JUDr. Jan Sametz	1885 — 1890
" Antonín Peluněk	1891 — 1900
" JUDr. Jan Vlček	1900 — 1911
<hr/>	
Místopředsedové	
Jan Petr M. Fischer	1870 — 1873
" Jan Hohout	1874 — 1880
" J. Jan Sametz	1881 — 1884
" Antonín Peluněk	1885 — 1890

Byla právě hodina a 22 minut po poledni, když císař pán za deštivého počasí z Ringhofferovy továrny zavítal k akciovému pivovaru, provázen jako místodržitelem p. Weebrem a jinými předními osobami. U vchodu uvítán jest správní radou a úřednictvem závodu. Na místě tehdejší chovavého předsedy pana D^r. Seelinga oslovil Jeho Veličenstvo místopředseda pan Křehovl promluvív po česku toto: „Váš cí. král. apoštolské Veličenstvo nejmilostivěji vítá císaři a králi náš! V nejtěšší úctě shromážděná správní rada akciového pivovaru nejněkorněji uvítá Vaše Veličenstvo nejponížejším vdechem nadchnula jsouc za tu milost, že Jeho císař. král. veličenství řádí nad námi svou Nejvyšší přítomností počtati a děkuji za tu milost staročeským pivovarským heslem: „Dej Bůh štěstí.“ Císař odpověděl česky: „Těší mne, že mohu závod Váš navštívit. Dej Bůh štěstí!“ a obrátiv se k ostatním přítomným dolů řekl: „Děkuji Vám pánové!“

Po tom vstoupil do dvora pivovaru, kde si dal představititi členy správní rady pp.: Ant. Cifku, V. Čampulku, Kar. Neureutka, Vác. Piseckého z Kranichfeldu, Ant. Polurka pak pp. revisory: D^r. Ad. Škopce, Jos. Maxance, Kar. Duchka, jakož i správce pivovaru p. Fr. Heptmánek, pana sládku Mich. Tinku a pana účetního Fr. Kautského, načež krácel k várně.

Příloha č. 13 : ZÁMEČEK ANTONÍNA CÍFKY

Zámek Vinice – majitel Antonín Cífk

Příloha č. 14 : INZERÁT NA KOLA Z TOVÁRNY JANA KOHOUTA

Cyklista č. 5, 15. února 1885

Příloha č. 15 : PŘEHLED VÝROBY

Přehled výroby.

Oblíbení rok (1871 sčít. městem)	9948 hektol. piva.
1872	31.776
1873	61.308
1874	72.095
1875	72.480
1876	76.214
1877	80.873
1878	87.925
1879	67.990
1880	70.300
1881	81.500
1882	82.700
1883	80.000
1884	80.000
1885	90.000
1886	91.000
1887	91.100
1888	98.000
1889	110.000
1890	123.400
1891	140.200
1892	172.000
1893	200.150
1894	250.000
Celkem	2.272.274 hektol. piva.

Na to spatřování jednotné za 3,990.000 starých n. m.
 a uplatněno daní 2.600.000
 a uplatněno daní 4.288.924 z 100 kr. v. m.

Vyznamenání.

Výroba akcionářského pivovaru na Smíchově, všeobecně uznávaný, došel také na všech výstavách, počítá hojné úspěchy, zasloužilého ocenění a vyznamenání byl vždy prvního řádu, major se tak v letech 1874, 1876, 1878, 1877, 1881, 1882, 1883, 1891, 1893 a 1894.

Na všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze 1891 obdržel akcionářský pivovar na Smíchově první výstavní cenu, čestný diplom a 6 zlatých medailí.

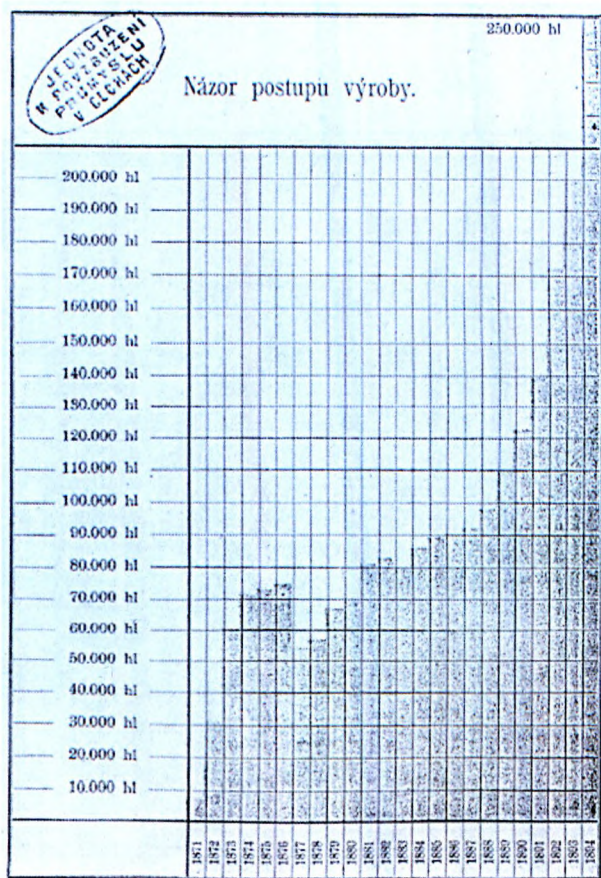
Sponzor pro průmysl pivovarský v kráľ. Českem.

CENA AKCIÍ

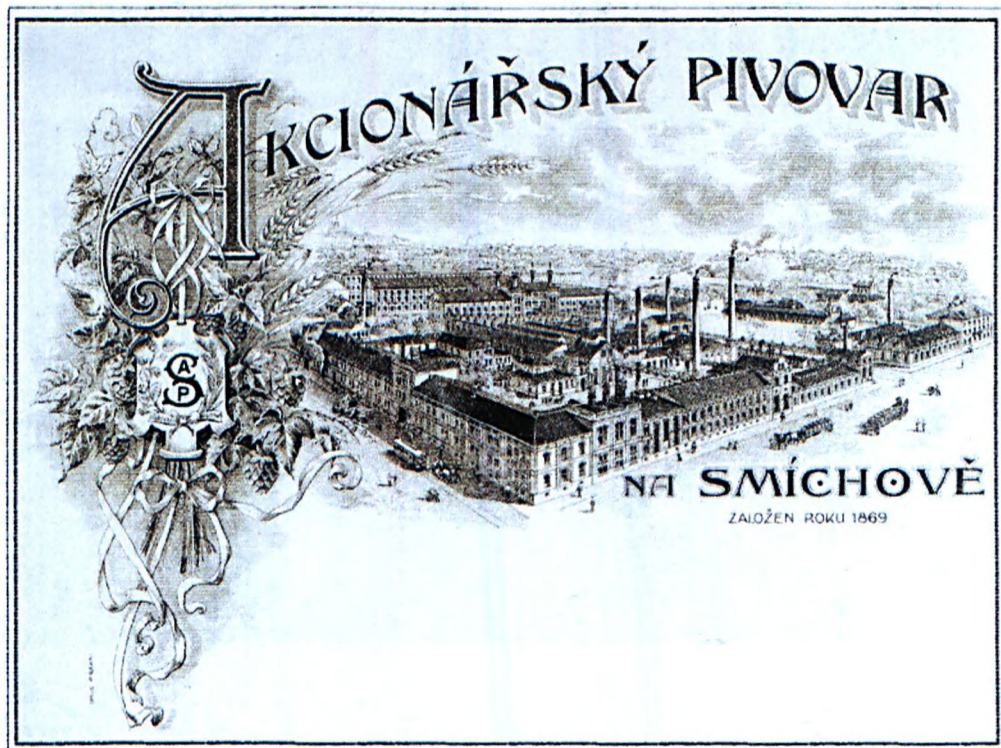
akcionářského pivovaru na Smíchově v soukromém provozu.

Společnost byla dovedena k rozvoji, její kapitál nastavený

Rok	ak. n.	Kou.	d. v. n.
1860	200	1882	150
1870	200	1883	150
1871	200	1884	150
1872	200	1885	180
1873	200	1886	225
1874	225	1887	250
1875	225	1888	300
1876	200	1889	325
1877	200, 100	1890	350
1878	115	1891	375
1879	125	1892	400
1880	125	1893	600
1881	125	1894	1100

Příloha č. 16 : OBRÁZKY PIVOVARU A JEHO CHODU

Příloha č. 17 : BARON RINGHOFFER A JEHO ZÁVOD

František Ringhoffer II. (1817 – 1873)

Hlavní vrátnice Ringhofferova závodu z Plzeňské třídy

Příloha č. 18 : FRANTIŠEK HEJTMÁNEK

František Hejtmánek, foto Kvas, roč. XLVIII, 1920, č. 19

Dodatečná příloha : PŘEHLED SPRÁVNÍ RADY PIVOVARU

